

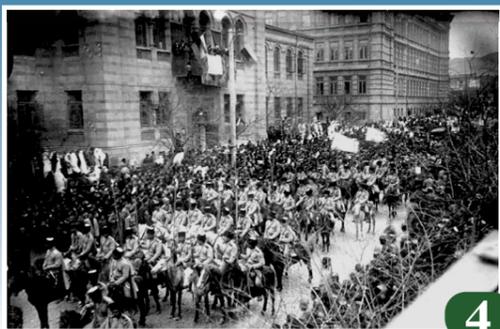

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

№ 168 (7093)

Qafqaz İslam Ordusunun Azərbaycanda xilaskarlıq missiyası

4

SƏS

14 sentyabr 2024-cü il.
Qiyməti 60 qəpik

"Azərbaycanın yüksək investisiya potensialı var"

2

Prezident İlham Əliyev "Vista Equity Partners" şirkətinin təsisçisi və icraçı direktorunu qəbul edib

Antiterror əməliyyatları tarixi zəfərin zirvəsidir

3

Məktəb həyatına ilk çağırış - ilk zəng

6

Türk ekspert: "Üçüncü tərəfə boyun əyməsi Ermənistanın məhvi ilə nəticələne bilər"

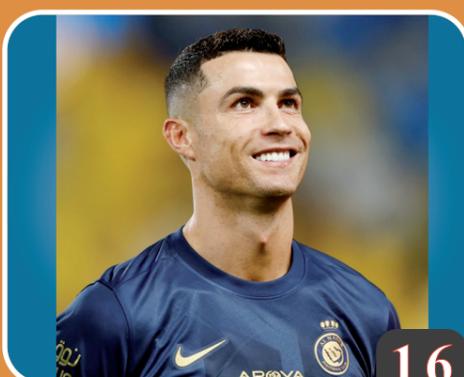
2

Ekoloji tarazlıq: dünyanın tərəzisi əyilib

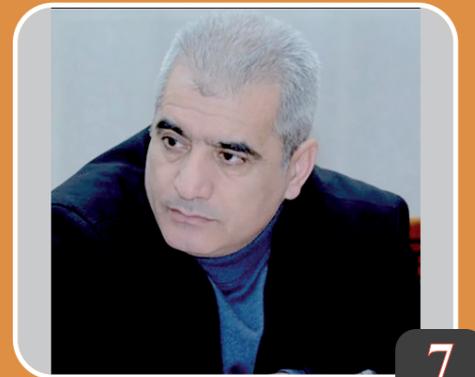
15

Ronaldodan yeni rekord - sosial şəbəkədə 1 milyard izləyicisi var!

16

Qərbin kini və kibiri

7

“Azərbaycanın yüksək investisiya potensialı var”

Prezident İlham Əliyev “Vista Equity Partners” şirkətinin təsisçisi və icraçı direktorunu qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 13-də texnologiya sektorunda alternativ investisiyaların idarə edilməsi üzrə fəaliyyət göstərən ən nüfuzlu investisiya şirkətlərindən biri olan “Vista Equity Partners” şirkətinin təsisçisi və icraçı direktoru Robert Smiti qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun dünyanın qabaqcıl maliyyə qurumlarından biri olan “Vista Equity Partners” şirkəti ilə uğurlu əməkdaşlığını müsbət qiymətləndirərək, tərəfdaşlığın inkişaf etdirilməsi üçün yaxşı potensialın mövcud olduğunu bildirdi. Dövlət Neft Fondunun fəaliyyətinin daim genişləndiyini qeyd edən Azərbaycan Prezidenti Fondun aktivlərinin qeyri-sabit maliyyə bazarları mühitində də artdığını vurğuladı.

Robert Smit Azərbaycanın investisiya

potensialını yüksək qiymətləndirdiyini deyərək, ölkəmizlə əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün əlverişli imkanların olduğunu qeyd etdi. Qonaq Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu ilə uzunmüddətli və uğurlu əməkdaşlıqdan məmnunluğunu bildirərək, bu əməkdaşlığın rəhbərlik etdiyi şirkət üçün böyük önəm daşdığını dedi və gələcəkdə mövcud münasibətlərin daha da möhkəmlənməsinə inamını ifadə etdi.

Qeyd edək ki, 2000-ci ildə ABŞ-da təsis olunmuş və mərkəzi ofisi Texas ştatının Ostin şəhərində yerləşən “Vista Equity Partners” şirkətinin, həmçinin Nyu-York, San-Fransisko, Çikaqo və Çin Xalq Respublikasının Honkonq şəhərində ofisləri mövcuddur. Şirkətin özəl səhmlər və özəl kredit fondlarında idarə etdiyi aktivlərin toplam dəyəri 100 milyard ABŞ dolları təşkil edir. “Vista Equity Partners” 24 illik tarixi ərzində 275 milyard dollar dəyərində 585-dən çox investisiya layihəsi həyata keçirib.

Sinxua agentliyi: Azərbaycan Çinlə əlaqələrin inkişafına böyük əhəmiyyət verir

2024
09/12
16:27:20
səhifə: 1/1

阿官员：阿塞拜疆重视发展同中国关系

新华社北京9月11日电（记者钟忠）阿塞拜疆总统助理、阿总统办公厅外事部主任希克马特·哈吉耶夫11日说，阿塞拜疆非常重视发展同中国的关系。两国已将双边关系定位提升至战略伙伴关系，双方合作正不断扩大。

哈吉耶夫对新华社记者说，中国是真正的朋友。中国的发展，尤其是技术发展不仅为自身，也为世界。为“全球南方”作了很多贡献。中国文化源远流长，值得学习。

他同时提到，阿塞拜疆已于2024年7月在上海合作组织峰会上正式宣布对中国公民实施为期一年的单方面免签政策，欢迎更多中国公民到阿塞拜疆旅游。

Çinin rəsmi xəbər agentliyi Sinxua Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi - Prezident Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyevin Azərbaycan-Çin münasibətləri ilə bağlı açıqlaması əsasında xəbər hazırlayıb. Sinxua agentliyi xəbər verir ki, “Azərbaycan rəsmisi: Azərbaycan Çinlə əlaqələrin inkişafına böyük əhəmiyyət verir” sərəlvhəli materialda iki ölkənin münasibətlərinin strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə qaldırıldığı, əməkdaşlığının davamlı şəkildə inkişaf etdirildiyi bildirilib. Prezidentin köməkçisi Hikmət Hacıyev

Çinin əsl dost olduğunu, onun inkişafının, xüsusilə də texnoloji inkişafının təkə özünə deyil, dünyaya, o cümlədən Qlobal Cənuba böyük töhfələr verdiyini vurğulayıb. Əlavə edib ki, böyük tarixi olan Çin mədəniyyətini öyrənməyə dəyər.

Hikmət Hacıyev bu ilin iyulunda Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Zirvə toplantısında Azərbaycanın Çin vətəndaşları üçün bir-tərəfli qaydada vizasız səfər siyasətinin tətbiqinə başladığını rəsmən bəyan etdiyini bildirib, daha çox Çin vətəndaşının ölkəmizə səyahət etməsinin arzu olunduğunu deyib.

Prezident İlham Əliyev “Gulfstream Aerospace” şirkətinin prezidentini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 13-də “Gulfstream Aerospace” şirkətinin prezidenti Mark Börnsü qəbul edib. Mark Börns sonuncu dəfə ölkəmizdə 20 il əvvəl olduğunu deyərək, bu səfəri zamanı Bakıda gördüyü inkişaf proseslərinin onda dərin təəssürat hissi yaratdığını vurğuladı.

O, ölkəmizin iqtisadi inkişafını yaxından izlədiyini dedi və Azərbaycanda istismar olunan “Gulfstream” təyyarələrinin, həmçinin Bakıda gəldikdə hava limanında

gördüyü təyyarələrin sayını iqtisadi inkişafımızın yaxşı nümunəsi kimi qiymətləndirdi. Mark Börns Azərbaycan ilə gələcək əməkdaşlıqda maraqlı olduqlarını bildirdi. Formula 1 Azərbaycan Qran-Prisinin keçirilməsini qeyd edən qonaq bu yarışların Bakı trasının dünyanın ən maraqlı traslarından biri olduğunu dedi. Söhbət zamanı Azərbaycanın iqtisadi potensialının və coğrafi mövqeyinin mülki aviasiyamızın gələcəkdə daha da inkişafı üçün əhəmiyyətli rol oynadığını vurğulandı. Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Türk ekspert: “Üçüncü tərəfə boyun əyməsi Ermənistanın məhvi ilə nəticələnə bilər”

“Qərbin “demokratiya” adı altında gizlənən imperialist qüvvələri, eləcə də ABŞ Rusiyaya təzyiqlərini göstərmək üçün Qafqazda sanki bir İraq yaratmağa çalışır. Bunu tam mənası ilə izah etsək, hazırda Ermənistan gələcəyə baxışının olmadığı bir ölkəyə çevrilmək istiqamətində sürətlə irəliləyir. Ermənistanda bununla bağlı fikir ayrılıqlarının olduğunu da görürük. Bəziləri həqiqətləri gördüyü halda, digərləri onlara verilən vədlərə boyun əyib müxtəlif davranışlar sərgiləyir.” Bu fikirləri AZƏRTAC-a açıqlamasında Türkiyənin “Optimar” Araşdırma Mərkəzinin rəhbəri, siyasi ekspert Hilmi Daşdemir səsləndirib.

mənasına da gələ bilər. Burada, ilk növbədə, Azərbaycan-Türkiyə mütəfiqliyi, iki ölkənin birlikdə hərəkət etməsini vurğulamaq lazımdır. Məsələyə qarşıdan gələn dövrə baxaraq yanaşsaq, bu birləşən güclənərək davam edəcəyindən hər birimiz əminik. Qətiyyətli, qərarlı mövqə nümayiş etdirən Azərbaycan və Türkiyə liderlərinin birliyi, milli məsələlərlə bağlı atılan birgə addımlar bu prosesin üçüncü tərəflərin planlaşdırdığı kimi getməyəcəyini göstərir. Onlar nə qədər hərbi müqavilələr imzalasalar da, Ermənistanı qarşılıqlı təcrid etməyə təhrik etsələr də, heç bir nəticə əldə edə bilməyəcəklər. Ermənistanın yenidən hansısa xülyaya düşməsi isə dediyim kimi, onun üçün ya torpaqlarının itirilməsi, yaxud Ermənistan adlı dövlətin, ümumiyyətlə, yox olması ilə nəticələnə bilər. ABŞ-ın o bölgədə mövcud olmaq, təsirini genişləndirmək istəyi gələcəyi olmayan bir Qafqaz anlamına gəlir ki, bu da, ilk növbədə, ermənilərin əleyhinədir”.

Hilmi Daşdemir bildirib ki, güclü Azərbaycan və Türkiyə, güclü Türk dünyası həm Qafqazda, həm də bu coğrafiyada sülhün hakim olduğu parlaq gələcəyin təminatıdır.

Mövcud reallıq ondan ibarətdir ki, dünya tarixində mövcud olmuş vəhşi toplumlar arasında ən qəddarı və amansız erməni toplumudur. Bunu dünyaca tanınmış tarixçiləri, araşdırmaçıları da təsdiq edir. Böyük sərkərdələr, fəthlər öz xatirələrində qeyd edirlər. Təəssüflər olsun bəşəriyyət, xüsusilə də demokratik düşüncəli sivil xalqlar erməni vəhşiliyinin dünyada analoqu olmadığını bildikləri halda hər hansı bir tədbir görmürlər, ən azı bu toplumun varlığına son qoymaq üçün BMT çərçivəsində təşəbbüslərlə çıxış etmirlər. Bu da ondan xəbər verir ki, bəzi dövlətlər və şəbəkələr müəyyən cəmiyyətləri təhdid etmək üçün erməni toplumunun meydana qalmasında maraqlıdır.

Baş verənlər fonunda onu da qeyd etmək olar ki, erməni vəhşiliyindən ən çox zərəri və zərbəni azərbaycanlılar alıblar. Müxtəlif dövlətlərin hərbi-siyasi dəstəyinə arxalanan ermənilər Azərbaycan ərazilərində qətləmlər, soyqırımı aktları həyata keçiriblər. Ümumilikdə iki əsr ərzində 2 milyondan çox azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, yaralanmış, ömürlük şikəst olmuş, ev-eşiyindən didərgin düşmüşdür. 20-ci əsrdə ermənilər dörd dəfə - 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 və 1988-1989-cu illərdə azərbaycanlılara qarşı soyqırımı və deportasiya siyasəti həyata keçiriblər. Yalnız 1918-ci il martın 30-dan aprelin 5-ə qədər ermənilər Bakı, Şamaxı, Quba, Şəki, İrəvan, Naxçıvan, Lənkəran və digər yaşayış məskənlərinə də 450-500 minə yaxın azərbaycanlı qətlə yetiriblər. Rəsmi sənədlərə istinadən qeyd olunur ki, mart soyqırımı nəticəsində Bakıda 20 mindən çox azərbaycanlı amansızlıqla öldürülmüş, 30 minə yaxın insan isə yaralanmışdır. Bununla yanaşı, ermənilər "Kaspi" mətbəəsini, "Açıq söz" qəzetinin redaksiyasını, "İsmailiyyə" binasını yandırmış, "Təzəpər" məscidinin minarələrini top atəşi ilə zədələmişdilər. Daşnak-bolşevik hərbi birləşmələri Bakıdan sonra Qarabağın bölgələrində, həmçinin Şərqi Anadoluda, Cənubi Azərbaycanda da azərbaycanlılara qarşı soyqırımları həyata keçirdilər. Erməni vəhşiliyinin qurbanına çevrilən bölgələrimizdən biri də Şamaxı şəhəri olmuşdur. Daşnak-bolşevik hərbi birləşmələri tərəfindən Şamaxının 13 məhələ məscidi və məşhur müqəddəs ocaq Cümə məscidi yandırılmışdır. Erməni quldurları minlərlə dinc insanı qətlə yetirmişdir. Şamaxı qəzasının 53 kəndində ermənilər 12 min azərbaycanlı qətlə yetirmişdilər. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti 1918-ci il iyulun 15-də bu faciənin təhqiqi məqsədilə Fövqəladə İstintaq Komissiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul etmişdir. Komissiya ilkin mərhələdə Şamaxıda törədilən erməni vəhşilikləri, İrəvan quberniyası ərazisində ermənilərin törətdikləri ağır cinayətləri araşdırdı. 1919 və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummilli matəm günü kimi qeyd edilmişdir. Bununla torpaqlarımızın işğal proseslərinə tarixdə ilk dəfə siyasi qiymət vermək cəhdi idi. İyirminci əsrin əvvəllərində erməniləri törətdiyi dağıntılar, qarətlər, talanlar nəticəsində minlərlə azərbaycanlı həyatını itirmiş, tarixi abidələr, memarlıq nümunələri yerlə-yeksan olmuşdur. Erməni vəhşiliyi sovetlər mövcudluğu dövründə də davam etmişdir. Sovet bolşeviklərinin Azərbaycanı işğal etmələri və Xalq Cümhuriyyətinin süqutu bu işin başa çatmasına imkan vermədi. Havadarlarının Moskvada möhkəmlənməsindən istifadə edən ermənilər 1920-ci ildə Zəngəzuru və Azərbaycanın bir sıra digər torpaqlarını Ermənistan SSR-in ərazisi elan etdilər. Ermənilər 1947-1953-cü illərdə azərbaycanlıların deportasiya edilməsi siyasətini daha da genişləndirmək məqsədilə yeni vasitələr əl atdılar. Erməni millətçiləri öz havadarlarının köməyi ilə ötən əsrin 80-ci illərin ortalarından Azərbaycana qarşı torpaq iddiaları ilə çıxış etməyə başladılar. Ermənistandan və Qarabağdan yüz minlərlə azərbaycanlı öz tarixi torpaqlarından qovulmasına nail oldular. Torpaqlarımızın işğal edilməsi minlərlə azərbaycanlının öldürülməsi, yaralanması ilə nəticələndi. 1992-ci ilin fevralın 25-dən 26-a keçən qarlı-şaxtılı qış gecəsi isə ermənilər Xocalı şəhərinin əhalisinə misli görünməyən divan tutdular. Tariximizə Xocalı soyqırımı kimi həkk olunan bu qanlı faciə zamanı ermənilər bir gecənin için də 7 min əhalisi olan şəhəri yerlə-yeksan etdilər. Yüzlərlə insan amansızlıqla qətlə yetirildi, minlərlə azərbaycanlı şikəst edildi, əsir alındı.

Qələbəyə gedən yol

Ermənilərin bəzi böyük güclərinin hərbi, siyasi dəstəyinə arxalanması 30 illik işğalın aradan qaldırılmasına imkan vermirdi. Cəhdlər, danışıqlar, müxtəlif səpkili konfranslarda nəticəsiş qalır. Hətta Ermənistanın indiki və keçmiş rəhbərliyi açıq şəkildə Azərbaycanın işğal altında olan torpaqlarının geri qaytarılmasının mümkünsüzlüyündən danışırdılar. 2019-cu ilin martında Ermənistanın müdafiə naziri David Tonoyan ABŞ-a səfəri zamanı erməni diasporu ilə görüşdə Ermənistanın "səngər müdafiəsi" strategiyasından "aktiv əngəlləmə" strategiyasına keçdiyini bəyan etmişdi. Nitqində "hücum imkanlarını genişləndirərək" ifadəsini işlədən

Antiterror əməliyyatları tarixi zəfərin zirvəsidir

Ermənistan müdafiə naziri bəhs etdiyi strategiyayı "yeni ərazilər uğrunda yeni müharibə" adlandırmışdı. Daha sonra Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan separatçı rejimi danışıqlar masasına oturtmaq niyyətilə sülh danışıqlarının formatını dəyişdirməyə cəhd etmişdi. Belə ki, keçən ilin avqust ayında işğal olunmuş Dağlıq Qarabağ ərazisinə səfəri zamanı Paşinyan, "Qarabağ – Ermənistandır, nöqtə" tipli populist bir cümlə söyləmiş və buna görə həm Azərbaycan, həm də beynəlxalq təşkilatlar, əsasən də, ATƏT-in Minsk qrupu tərəfindən tənqid olunmuşdu. 2016-cı ilin aprel döyüşlərində Azərbaycan ordusunun Ermənistanın silahlı qüvvələrini darmadağın edərək bir sıra əraziləri azad etməsi də Ermənistanın hakim rejimini tutduğu mövqeyini dəyişmədi. 2020-ci ilin iyulun 12-də Ermənistanın silahlı qüvvələri artilleriya və iriçaplı silahların köməyi ilə Tovuz rayonunun Ağdam kəndi istiqamətində Azərbaycan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan-Ermənistan sərhədindəki mövqelərinə hücumu keçirdilər. Sözügedən hücum nəticəsində Azərbaycanın 11 hərbiçisi həlak oldu, bir neçəsi yaralandı,

həmçinin dinc sakinlər həyatlarını itirdilər, mülki obyektlərə, kəndlilərin evlərinə və xəstəxana binasına ciddi zərər yetirildi.

Hücum üçün məhz Tovuzun istiqamət seçilməsinin səbəbi o idi ki, Ermənistanla dövlət sərhədi aktiv hərbi münaqişə zonası hesab olunmadığından, orada Azərbaycan hərbi qüvvələrinin əsas hissələri cəmlənməyib. Ermənistanın təxribatları, sərhəddə qarşıdurma yaratması səngimək bilmirdi. Demək olar ki, erməni təxribatları ardıcıl xarakter daşıyırdı. Nəhayət, 2020-ci ilin sentyabrın 27-də Azərbaycan ordusu Ali Baş Komandan, Fəth Sərkərdə İlham Əliyevdən torpaqlarımızın azad edilməsi əmrini aldı. Ermənistan Azərbaycanın sürətli hücumu qarşısında cəmi 44 gün davam gətirə bildi, düşmən diz çökdü, ağ bayraq qaldırdı. Azərbaycan, Rusiya prezidentləri və Ermənistan baş naziri tərəfindən noyabrın 10-da imzalanan üçtərəfli bəyanat Azərbaycan tarixinin ən böyük diplomatik qələbəsinə təsdiq edən gündür. Üçtərəfli bəyanata əsasən Qarabağın heç bir xüsusi statusu olmayacaq. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti də tarixə qovuşdu. Bu bəyanat mahiyyət etibarilə Ermənistanın kapitulyasiyasıdır. Döyüş meydanında darmadağın edilən Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin münaqişənin ilk günlərindən bəyan etdiyi şərtləri qəbul etməsi ilə nəticələndi. Noyabrın 10-da şanlı qələbəmizin təsdiqi olan üçtərəfli Bəyanatın imzalanması müjdəsini xalqa çatdırarkən Prezident İlham Əliyev bildirdi ki, Azərbaycan xalqı bir daha göstərdi ki, nə qədər böyük xalqdır, nə qədər vətənpərvər xalqdır, nə qədər dəmir iradəyə malik olan xalqdır: "30 ilin əziyyəti, 30 ilin ümidsizliyi, 30 ilin əzabları xalqımızı sındırmadı, iradəmizə heç bir mənfi təsir göstərmədi. Əksinə, biz daha da bütövləşdik, daha da mətinləşdik, daha da gücləndik, özümüzü toparladığımızı dedik ki, artıq yetər, biz bu işğala dözməyəcəyik. Mən müharibədən əvvəl deyəndə ki, mən bilərəm nəyi nə vaxt etmək lazımdır, əminəm ki, xalqımızın mütləq əksəriyyəti başa düşürdü mən nəyi nəzərdə tuturam və səbirle bu günü gözləyirdi, mənə inanırdı, Prezident kimi, Ali Baş Komandan kimi inanırdı, gözləyirdi və bu gün gəldi", - söyləyən dövlətimizin başçısı İlham Əliyev bu fikirlərin davamı olaraq bildirmişdir: "Dedik yetər artıq, bu əsarət yetər! Bizim şəhərlərimiz əsarət altında nə qədər qalacaq?! Mənfur düşmən bizim təbiətimizi nə qədər mürdarlayacaq, bizim torpaqlarımızda gəzəcək, yeyəcək, içəcək, rəqs edəcək, bizi təhqir edəcək. Dedik ki, düşməne yerini göstərəcəyik, düşməni torpaqlarımızdan qovacağıq və qovduq da!".

Haqqımız olan qələbə təntənəli şəkildə qeyd olunmalı idi və oldu da. Noyabrın 10-da dostları sevindirib, düşmənləri xar edən qələbə paradı keçirildi. Bu parad həm də işğal

altında olmuş torpaqlarımızın 30 il həsrətində olduğu Qələbə paradı oldu.

23 saat 44 dəqiqə çəkən antiterror tədbirləri ilə Azərbaycan tamamilə bölgədəki separatizmə son qoydu

Parlaq qələbə ilə Azərbaycan dünyaya sübut etdi ki, özünün pozulmuş hüquqlarını özü bərpa etmək gücündədir. Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan Cənab İlham Əliyev dedi ki, atılan addımlar bütün bir məqsədi güdürdü ki, qısa müddət ərzində az itkilərlə düşməne ələ sarsıdıcı zərbə vuraq ki, düşmən məcbur olub torpaqlarımızdan çıxsın: "Döyüş meydanında qazanılmış qələbələr siyasi müstəvidə də qələbənin qazanılmasını şərtləndirir. Əgər döyüş meydanında biz bu qələbəni qazanmasaydıq, inanmıram ki, işğalçı qalan torpaqlardan çıxacaq. Necə ki, torpaqlarımızı 30 ilə yaxın müxtəlif yollarla işğal altında saxlamağa can atan düşmən bu işğalı əbədi etmək istəyirdi, biz danışıqlar yolu ilə də heç bir nəticə əldə edə bilməzdik. Biz bu müharibəni şəhidlərimizin canı-qanı bahasına, hərbiçilərimizin rəşadəti hesabına, dövlətimizin siyasəti hesabına qazanmışıq". Söz yox ki, qələbələrimizin təməli sentyabrın 27-də qoyulsa da, demək olar ki, 8 noyabr 2020-ci il Qarabağımızın incisi Şuşanın azad edilməsi ilə Qarabağa qovuşduğumuz tarixdir. "Noyabrın 8-i xalqımızın tarixində əbədi qalacaq. Noyabrın 8-də qədim Şuşa şəhərimizi düşməndən azad edərək Azərbaycan parlaq qələbə qazandı. Şuşanın işğaldan azad edilməsi böyük qəhrəmanlıq, peşəkərlik, milli ruh tələb edirdi. Azərbaycan hərbiçiləri bütün bu ulti xüsusiyyətləri nümayiş etdirmişdir". Bu sözləri Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Şuşa şəhərində çıxışı zamanı bildirib. Artıq Şuşa azaddır. Bu şəhər sakinlərinə qucaq açıb. Artıq bu gün Şuşada yeni bir həyat başlayıb. Ali Baş Komandan İlham Əliyev noyabrın 8-də Şəhidlər xiyabanında Azərbaycan xalqına Şuşanın azad edilməsi müjdəsini verərək çıxışının sonunda dedi ki, sözləri xatırladıb: «Əziz Şuşa, sən azadsan! Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq! Əziz Şuşa, biz səni dirçəldəcəyik! Bu gün eyni sözləri təkrarlayıram. Şuşa bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır!».

Ötən ilin sentyabrın 19-da başlayan və cəmi 23 saat 44 dəqiqə çəkən antiterror tədbirləri ilə Azərbaycan tamamilə bölgədəki separatizmə son qoydu. Terrorçular və onların ətrafında olan silahlı dəstələr isə terakslah edildilər. Əsas terrorçu şəxslər isə Azərbaycanın hüquq-mühafizə orqanları tərəfin həbs olunaraq istintaqa təhvil verildi. Ötən həftə Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru Kamran Əliyevin mətbuata verdiyi açıqlamaya görə, artıq Qarabağdakı erməni terrorçuların istintaqı baş çatıb və yaxın günlərdə onların işləri baxılması üçün məhkəməyə göndəriləcək. Təbii ki, Arayık, Vardabnyan, Qukasyan, Saakyan və digərləri məhkəmə tərəfindən layiq olduqları ən ağır cəzanı alacaqlar. İşğaldan azad edilən ərazilərimiz isə yenidən qurulur. Hər yerdə böyük quruculuq, bərpa, tikinti işləri aparılır. Bunun fonunda insanlar öz doğma yurd-yuvalarına qayıdırlar. Prezidenti İlham Əliyev Şuşa şəhərini Azərbaycan mədəniyyətinin paytaxtı elan edib. Fəth Sərkərdə İlham Əliyev bildirdi ki, Şuşanın işğaldan azad olunandan sonra şəhərin, bütün tarixi binaların bərpa edilməsi prosesinə start verilib: "Şuşanı erməniləşdirmə cəhdlərinə son qoyulub. Otuz il onlar çalışırdılar ki, Şuşanı erməniləşdirsinlər, nail ola bilmədilər. Bu, onlar üçün yad şəhərdir, öz şəhəri saysaydılar, bu günə qoymazdılar. Şuşanın əsl sahibləri qayıdıb, biz qayıtmışıq. Şuşa bizimdir! Qarabağ Azərbaycandır".

Bir sözlə, işğaldan azad edilən ərazilərimizdə geniş quruculuq, abadlıq, bərpa işləri fonunda insanlarımız öz evlərinə qayıdıb, normal həyatlarını bərpa edirlər. Bu məskunlaşma əbədidir. Biz dünya durduqca, o yerlərdə olacaq, qurub, yaradacaq və inkişaf etdirəcəyik.

İLHAM ƏLİYEV

Tarixin müxtəlif dövrlərində, 70 il sovet dövründə yaşadığımız zamanda Azərbaycan xalqının tarixi saxtalaşırılıb və bir çox məqamlar qaranlıq qalmışdır. Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra tarixin oxunmamış səhifələri aşkarlandı və ölkəmizin tarixinin araşdırılmasına və yaşanılan ictimai-siyasi proseslərin üzə çıxarılmasına geniş meydan verildi. Hər zaman təbii sərvətləri və strateji-coğrafi mövqeyinə görə, güclərin diqqət mərkəzində olan Azərbaycan təzyiqlərə məruz qalaraq mücadilə edib və öz azadlığı, müstəqilliyi uğrunda qanlı savaşlarda olub.

Gərgin ictimai-siyasi proseslərdə xalqın müstəqillik arzusu və mübarizəsi heç vaxt tükənməyib. Ölkəmizin çoxəsrlik tarixində 1918-ci il mayın 28-də müsəlman Şərqi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması yeni səhifə oldu. AXC müsəlman xalqlarına müstəmləkəçilikdən xilas olmağın yolunu göstərmiş, onlar üçün nümunə oldu. AXC qısa müddətdə genişmiqyaslı demokratik islahatlar həyata keçirib və xalqımızın qədim dövlətçilik ənənələrini yaşadaraq, həmin dövr üçün mütərəqqi hesab edilən dövlət təsisatlarının yaradılmasına nail oldu. Cümhuriyyət dövründə xalqımızın taleyinə ciddi təsir edəcək qanun və qərarlar qəbul olundu və milli ordumuzun yaradılması, atributlarımızın, dövlət dilimiz haqqında qanunun qəbul olunması, maarif və səhiyyə sahəsində geniş tədbirlərin həyata keçirilməsi, Azərbaycanın sərhədlərinin və təhlükəsizliyinin təmini istiqamətində böyük işlər reallaşdı. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti elan olunan sonra xarici qüvvələr onun devrilməsi üçün bütün imkanlardan istifadə etməyə çalışarkən Osmanlı Türkiyəsinin göstərdiyi hərbi və siyasi yardım milli dövlətçilik tariximizdə çox mühüm rol oynadı.

Tarixdən bizə məlumdur ki, 1918-ci il sentyabrın 15-də Qafqaz İslam Ordusu Azərbaycan xalqı üçün müstəqilliyin köməyi ilə Bakını azad edib. Şəhər Stepan Şaumyanın bolşevik-daşnak rejimindən sonra hakimiyyəti ələ keçirmiş menşevik-daşnak tör-töküntülərindən – "Sentrokaspi diktaturası"ndan təmizləndi. 1918-ci il sentyabrın 17-də Fətəli xan Xoyski kabinetinin təşkilindən üç ay sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti Bakıya köçdü. Bakı paytaxt elan olundu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hakimiyyət dairəsi genişləndi.

BAKI VƏ ƏTRAF RAYONLAR HƏLƏ DƏ ERMƏNİ-BOLŞEVİK İŞGALI ALTINDA İDİ

Çox böyük strateji mövqeyə malik olan Bakıya o dövrdə olan maraq və diqqəti nəzərə alsaq, onun azad edilməsinin də heç də asan olmadığını anlamaq olar. Belə bir tarixi yaşamış Azərbaycan mövcud olan zaman kəsiyində yaşantılarını salnamələrə köçürüb. Xatırladaq ki, 1918-ci ilin mayında Azərbaycanın müstəqilliyinin elan olunmasına baxmayaraq, ölkə ərazisinin bir hissəsi, Bakı və ətraf rayonlar hələ də erməni-bolşevik işğalı altında idi. 1918-ci il iyunun 4-də Batumda Osmanlı Türkiyəsi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti arasında dostluq müqaviləsinin imzalanması Azərbaycan xalqı üçün həyati əhəmiyyətli sənəd olmaqla yanaşı, Cümhuriyyət hökumətinin imzaladığı ilk dövlətlərarası müqavilə idi. Müqavilə şərtlərinə uyğun olaraq, Mürsəl paşanın komandanlığı altında Beşinci Qafqaz firqəsi (diviziyası) Azərbaycana göndərildi. Həmin diviziya və general-leytenant Əliağa Şixlinskiyin

komandanlığı ilə əsası hələ 1917-ci ilin dekabrında qoyulan, lakin mürəkkəb tarixi şəraitdə lazımcına formalaşa bilməyən Azərbaycan hərbi qüvvələri Qafqaz İslam Ordusu adı ilə vahid şükratda birləşdirildi. Bu struktura rəhbərlik Nuru Paşaya həvalə olundu. Hərbi nazir Ənvər Paşanın əmri ilə yaradılmış və tamamilə müsəlmanlardan ibarət olan ordu Birinci Dünya müharibəsi zamanı Qafqaz cəbhəsindəki döyüşlərdə iştirak etmişdir. Onunla bağlı olan mənbələrdə göstərilir ki, bu orduya Nuru Paşa rəhbərlik edirdi. 12–14 min osmanlı əsgərindən ibarət olan Qafqaz İslam ordusu, Azərbaycan türklərindən və Dağıstan müsəlmanlarından ibarət könüllülərin qatılması ilə təqribən 20 min sayında olmuşdur. Azərbaycanın türk-müsəlman əhalisinə

Qafqaz İslam Ordusunun Azərbaycanda xilaskarlıq missiyası

qarşı həyata keçirilən kütləvi qırğınların qarşısını almaqda böyük rol oynayıb. Məhz ən çətin ictimai-siyasi vəziyyətdə Nuru Paşanın rəhbərlik etdiyi Qafqaz İslam Ordusu Bakının işğaldan azad olunmasında rolü əvəzsizdir.

Bakı erməni-bolşevik işğalından necə azad edildi?

Tarixi mənbələrdə göstərilir ki, Osmanlıın hərbi naziri Ənvər paşanın qardaşı Nuru paşanın komandanlığı altında Qafqaz hərəkəti başladı. Bəs, Qafqaz İslam Ordusu nə vaxt və necə yaranıb? Hərbi nazir Ənvər Paşanın əmri ilə yaradılmış və tamamilə müsəlmanlardan ibarət olan ordu Birinci Dünya müharibəsi zamanı Qafqaz cəbhəsindəki döyüşlərdə iştirak etmişdir. Onunla bağlı olan mənbələrdə göstərilir ki, bu orduya Nuru Paşa rəhbərlik edirdi. 12–14 min osmanlı əsgərindən ibarət olan Qafqaz İslam ordusu, Azərbaycan türklərindən və Dağıstan müsəlmanlarından ibarət könüllülərin qatılması ilə təqribən 20 min sayında olmuşdur. Azərbaycanın türk-müsəlman əhalisinə qarşı həyata keçirilən kütləvi qırğınların qarşısını almaqda böyük rol oynayıb. Məhz ən çətin ictimai-siyasi vəziyyətdə Nuru Paşanın rəhbərlik etdiyi Qafqaz İslam Ordusu Bakının işğaldan azad olunmasında rolü əvəzsizdir. Bəs, əslində Nuru Paşa kimdir? Nuru Paşa və ya Nuru Killigil 1890-cı ildə İstanbulda anadan olub. İstanbulda böyüyüb və orada ilk hərbi təhsilini alıb. İkinci təhsilini başa vurduqdan sonra əmisi Xəlil paşanın və qardaşı Ənvər paşanın yolunu davam etdirib və 1906-cı ildə Quru qoşunları məktəbinə daxil olub. 1909-cu ildə bu məktəbi başa vuran Nuru paşa Osmanlı ordusu sıralarında zabıt kimi xidmətə başlayıb. Mövcud olan məlumata görə, Nuru paşa 1911-ci ildə Hərbi Akademiyada da təhsilini başa çatdırıb. Bundan sonra o, bir sıra hərbi vəzifələrdə xidmət edib. 1913-cü ildə yüzbaşı, 1916-cı ildə minbaşı və 1918-ci ildə, Azərbaycana gəlməsi ərəfəsində yarıbay rütbəsi alıb. Nuru paşa bu rütbədə də həyatını başa vurub.

Nuru paşa real olaraq "paşa" (general) rütbəsinə malik olmayıb. Qafqaz İslam Ordusu komandanı təyin ediləndə o, yarıbay rütbəsində idi. Lakin ölkə xaricində çox böyük sayda hərbi qüvvələrə və daha yüksək rütbəli zabitlərə komandanlıq etməli olduğu üçün ona Osmanlı sultanının qərarı ilə Azərbaycana olduğu müddətdə (Qafqaz İslam Ordusunun komandanı olması ilə əlaqədar) fəxri olaraq "feriq" (general-leytenant) rütbəsi verilib. Azərbaycanda olduğu zaman Nuru paşa bu rütbəni daşımamalı və bu rütbənin səlahiyyətlərinə malik olmalı idi. Nuru paşa Türkiyəyə geri döndükdən sonra ona feriq rütbəsinə təhvil verdi və bir müddətdən sonra yarıbay rütbəsində təqaüdə çıxdı. Lakin Azərbaycanda göstərdiyi çox dəyərli xidmətlərinə görə Nuru paşaya həm

Azərbaycanda, həm də Türkiyədə "paşa" deyər müraciət etmişdilər. Elə bu gün də Nuru paşa həm Azərbaycanda, həm də Türkiyədə paşa kimi xatırlanır və elə bu ad altında da orta q tariximizin səhifələrində əbədlilik həkk olunmuşdur.

MÜHARİBƏLƏRDƏ XİDMƏTİ OLAN BÜTÜN ZABİT VƏ SİRAVİLƏRİN HƏR BİRİNƏ TƏŞƏKKÜR

Nuru paşa qəhrəmanlıqla döyüşərək Bakını azad edən Məhmətçiyn bu xidmətinin əvəzini ödəmək lazım olduğunu bildirdi. Qafqaz İslam Ordusu Komandanı Nuru paşa Bakını azad etmələri münasibəti ilə bütün diviziyalara təbrik göndərdi. Təbrikdə deyilirdi: "Bakının ələ keçirilməsi üçün edilən müharibələrdə xidməti olan bütün zabıt və sıravilərin hər birinə, göstərdikləri şücaət və fədakarlığa görə təşəkkür edirəm. İlk piyada hücumunu uğurla yerinə yetirən 9 və 56-cı alaylara, düşmən qüvvələri üstün olduğu halda hücumla qısa zaman ərzində Biləcərinin yüksəkliklərini ələ keçirən 38-ci alaya, xüsusi təşəkkürümü bildirirəm. 56-cı alayın topçu atəşi müşayiəti olmadan düşmənin iki xəttini işğal etməsi təqdirəlayiq haldir. Buna görə alay komandiri minbaşı Fəhmi bəyin yarıbay rütbəsi ilə təltif olunması barədə Hərbiyə Nazirliyinə təqdimat verdim. Bu döyüşlərdə fərqlənən zabıt və sıravilərin təyin olunaraq, 17 sentyabr axşamına qədər Ordu Komandanlığına göndərilməsinə xahiş edirəm".

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin ilk sədri Fətəli xan Xoyski Bakının azad edilməsi uğrunda türk hərbiçilərinin göstərdiyi xidmətləri Nuru paşaya müraciətində belə qiymətləndirmişdir: "Millet sizə minnətdardır".

Bəli, Qafqaz İslam Ordusu böyük bir missiyanı həyata keçirdi. Nuru paşanın xatirəsi, Qafqaz İslam Ordusunun rəşadəti Azərbaycanda həm cəmiyyət, həm də dövlət səviyyəsində xüsusi ehtiramla yad edilir. Qarabağda anti-Sovet xalq üsyanının yatırılmasından sonra Türkiyəyə qayıtmalı olan Nuru paşanın sonrakı həyatı Türkiyə ilə bağlıdır. Öz doğma vətəninə qayıtması ilə Nuru paşa yeni sınaqlarla üzləşməli oldu. Hər şeydən əvvəl Sovet Rusiyasının bolşevik rəhbərliyi Azərbaycanda bolşevik hakimiyyətinə qarşı qətiyyətli mübarizə aparan Nuru paşanın təqibini Türkiyə ərazisində də davam etdirdi. Sovet Rusiyanın rəhbərliyi ilə Türkiyənin müxtəlif səviyyəli heyətləri arasında aparılan danışıqlar zamanı Nuru paşanın Qarabağda sovet hakimiyyətinə qarşı mübarizə aparması ciddi tənqidlə qarşılandı.

1920-ci il sentyabr ayının sonlarında Nuru paşa Türkiyənin azadlıq mübarizəsinə qoşuldu və Sarıqamış ətrafında döyüşlərə qatıldı. Nuru paşa bu döyüşə onunla birlikdə Türkiyə ərazisinə keçmiş Azərbaycan milli süvari alayı ilə daxil oldu və bir daha

Azərbaycana bağlılığını nümayiş etdirdi. Onun qatıldığı döyüş də uğurlu oldu və Azərbaycan süvari alayı 1920-ci il sentyabr ayının sonlarında Sarıqamışı ələ keçirdi. 1920-ci ilin oktyabrında Nuru paşa Azərbaycan süvari alayı ilə artıq Ərzurumda idi.

ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ: MÜNASİBƏTLƏRİN YENİ MÜSTƏVİSİ

Qarabağda qarşısına qoyduğu məqsədə çatma bilməməsi, Nuru paşanın mənəvi və fiziki gərginliyini daha da artırdı. Bunlar Nuru paşanın bütün durumunda da özünü göstərməyə başladı. Bir tərəfdən də dolanışıq çətinliklərinin mövcudluğu Nuru paşanın həyatında ağırlıq səhifələrdən birini açdı. Yeni şəraitdə Nuru paşanın ailə üzvləri də pərən-pərən düşmüşdü. Qardaşı Ənvər paşa ingilis təqiblərindən qaçaraq Rusiyaya sığınmış, anası Aişə İstanbulda tək qalmış, digər qardaşı Kamil və bacısı Mediha da yeni şəraitin çətinlikləri ilə üzübüz qalmışdılar.

1949-cu il mart ayının 2-də Nuru paşa sahibi olduğu Sütlüçə hərbi fabrikində baş vermiş partlayış nəticəsində həlak oldu. Partlayış kapsulların saxlandığı otaqda texniki normalara əməl edilməməsi nəticəsində baş vermişdi.

1918-ci il 31 Mart soyqırımı qurbanlarının, 1990-cı il 20 Yanvar, Ermənistanın təcavüzünə qarşı ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda aparılan müharibədə həlak olan şəhidlərimizin dəfn olunduğu və hər bir azərbaycanlı üçün müqəddəs olan Şəhidlər xiyabanında Qafqaz İslam Ordusu döyüşçülərinin xatirəsinə Bakı Türk Şəhidliyi abidəsi ucaldıldı. Bu, Azərbaycan və Türkiyə xalqlarının qardaşlığının, əbədi birliyinin rəmzidir. 44 günlük müharibədə qardaş Türkiyə Azərbaycanın haqq işini birmənalı olaraq diplomatik-siyasi və mənəvi-psixoloji baxımdan müdafiə etdi.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın birgə imzaladıqları Şuşa Bəyannaməsi münasibətləri yeni səviyyəyə çıxardı. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərdə aparılan quruculuq işlərində də qardaş dövlət Azərbaycanın yanındadır. Azərbaycanın azad edilmiş torpaqlarında bir çox Türkiyə şirkətləri fəaliyyət göstərir. Belə ki, işğaldan azad olunan ərazilərdə yolların salınmasında, demir yollarının çəkilməsində və digər layihələrin görçükləşdirilməsində öz töhfələrini verirlər. Cənab Prezidentin bildirdiyi kimi, "Bu, bir daha bizim birliyimiz, qardaşlığımızın təcəssümüdür. Tam əminəm ki, bundan sonra da Türkiyə və Azərbaycan iki qardaş ölkə kimi bir yerdə irəliləyəcək, xalqlarımız bir-birinə daha da yaxın olacaq, dövlətlərimiz bundan sonra da uğurlu əməkdaşlıq edəcək. Beləliklə, Türkiyə ilə Azərbaycanın birgə gücü daha da təsirli olacaq".

Zümrüd BAYRAMOVA

Xalqımızın zəngin dövlətçilik tarixi, eləcə də özünəməxsus milli adət-ənənələri, elm və mədəniyyəti haqqında geniş məlumatlar dünya ictimaiyyətinə bəllidir. Tarixi qaynaqlar təsdiq edir ki, dövlətçilik ənənələrimizin beş min ildən çox tarixi var. Heç şübhəsiz ki, bu qədim dövlətçilik ənənələrimiz bizim mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın, elm və təhsilimizin inkişafına, tərəqqisinə təsirsiz ötürməyib, saysız-hesabsız töhfələr verib. Deməli, bu ənənələrin qorunması, eləcə də təbliği günümüzün ən aktual məsələlərindən biri hesab olunur və hər zaman olduğu kimi, yenə vacib sayılır.

Dövlətin və xalqın var olması üçün ilk növbədə, dövlətçilik ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin, eləcə də milli dəyərlərinin qorunmasının vacibliyi təkzib edilə bilməz. Sevindirici haldır ki, Azərbaycanın dövlətçilik tarixi, elm və mədəniyyəti hazırda uğurla təbliğ edilir. Sözsüz ki, bu, hamı-

Xalqımızın zəngin dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin təbliği vacibdir

mız üçün sevindirici haldır. Xüsusən də milli-mənəvi dəyərlərimizə dövlət səviyyəsində yüksək qiymət verilməsi hər kəs üçün daha da ruhlandırıcı məqəmdir. "Xalqımızın hər bir övladı öz tarixi keçmişini, varisi olduğu mədəni irsi daha dərinləndirərək öyrənərək böyük qürur hissi duyur və sözsüz ki, bununla fəxr edir", deyərək bəyan edən Ümummilli Lider Heydər Əliyev dövlətçilik tariximizə, elm-mədəniyyətimizə, milli-mənəvi dəyərlərimizə, adət-ənənələrimizə bizim neçə bağlılığımızı göstərib. Eyni zamanda bu fikirlərlə Ulu Öndər dövlətçilik ənənələrimizə, elm və mədəniyyətimizə, adət-ənənələrimizə dövlət səviyyəsində yüksək qiymət verildiyini diqqətə çatdırıb. Ölkəmizdə milli adət-ənənələrin necə mühafizə olunmasını, qorunmasını, bütün ənənələrimizə daim hörmət və ehtiram göstərilməsini hər birimiz görürük və bundan sonra da qorunmasının məsuliyyətini duyuruq. Başa düşürük ki, xalqımıza məxsus zəngin dövlətçilik tarixi, adət-ənənələrimiz dərinləndirilməli, eləcə də təbliğ edilməlidir.

Dövlətçilik tariximizə, adət-ənənələrimizə, milli dəyərlərimizə olan hörmət və ehtiramın öz bəhrəsini verdiyinin hər birimiz şahidiyik. Azərbaycan öz müstəqilliyini yenidən bərpa etdikdən sonra milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, xalqımıza məxsus olan dövlətçilik tarixinin, adət-ənənələrimizin

dərindən öyrənilməsi, bu istiqamətdə aparılan maarifləndirmə və təbliğatın nəticəsi özünü göstərdi və şahidi olduq ki, qələbələr əldə etmək, zəfər qazanmaq üçün məhz həmin maarifləndirmə və təbliğatın rolu olduqca böyükdür. Məhz 44 günlük müharibə zamanı vətəndaşlarımızın vətən uğrunda, ali dəyərlər naminə necə mübarizə apardığını gördük və bir daha əmin olduq ki, xalqımızın zəngin dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin təbliği çox vacib məqəmdir.

Bu vaxta qədər heç zaman Azərbaycanın Qarabağ iqtisadi rayonunun ərazisində olmayan, həmin əraziləri yalnız mətbuatdan və dərsliklərdən tanıyan yeni nəslin Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ən qısa zamanda Zəfərə imza atması da məhz elə mənəvi dəyərlərin təbliği, milli ruhda, dövlətçilik, azərbaycançılıq ruhunda tərbiyənin məntiqi nəticəsi sayılır. İşğal altında olan torpaqlarımız uğrunda döyüşən, canlarını, qanlarını əsirgəməyən dövlətçilik tariximizə, dəyərlərimizə, ənənələrimizə necə bağlı olduqlarını bütün dünyaya sübut etdilər. Vətən torpağının hər qarışı uğrunda canını fəda edənlər göstərdilər ki, vətəni sevmək, dövlətçilik tarixinə, milli-mənəvi dəyərlərə hörmətlə yanaşmaq necə olur. Bütün dünya ictimaiyyəti bir daha əmin oldu ki, Azərbaycan xalqı öz dövlətçilik tarixinə, milli-mənəvi dəyərlərinə, özünə məxsus olana böyük hür-

mətlə yanaşır və hər zaman da ali dəyərlərin, öz ənənələrinin keşiyindədir. Azərbaycan əsgərinin döyüş meydanında necə böyük ruh yüksəkliyi ilə döyüşməsi, vətən uğrunda, vətən torpağını işğaldan azad etmək uğrunda hansı həvəslə vuruşması bütün dünya ictimaiyyətinin diqqətindən yayınmayıb və yaddaşlardan da silinən deyil. Vətən müharibəsi və bu müharibədə əsgərlərimiz tərəfindən göstərilən şücaət bir daha təsdiq etdi ki, həmin torpaqların sahibi o torpaqları qoyub qaçanlar yox, məhz həmin torpaqların hər qarışı uğrunda canından keçməyə hazır olanlardır və onlar Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli-mənəvi dəyərlərinin, bizə məxsus olanın keşiyində duran, onu qoruyan, dəyər verən azərbaycanlılardır.

Güclü dövlətçilik quruculuğu ilə adət-ənənələr, eləcə də həmin adət-ənənələrin formalaşdığı milli dəyərlər sistemi arasında qırılmaz bağlılıq, vəhdət danılmazdır. Əxlaqi və milli vətənpərvərlik baxımından cəmiyyəti düzgün istiqamətə yönəldən məqəmin da elə ilk növbədə, adət və ənənələr olduğu təkzib edilə bilməz. Ona görə də cəsarətlə deyə bilərik ki, hər bir dövlətin gücü məhz həmin dəyərlərin cəmiyyəti saf təməllər üzərində tərbiyə etməsindən birbaşa asılıdır və qırılmaz bağlılıq, vəhdət də elə buradan təzahür edir. Heç şübhəsiz ki, güclü və qüdrətli dövlətin meydana çıxma-

sında məhz adət-ənənələrin vacib rol oynadığı artıq zərər qədər də şübhə doğurmur.

"Milli adət və ənənələr hər bir xalqın milli mədəniyyətinin zənginliyindən, qədim tarixi kökə malik olmasından xəbər verir", deyərək bildirən və adət-ənənələrin hər bir millətin həyatında oynadığı əvəzsiz rolu hər zaman yüksək qiymətləndirən Ümummilli Lider Heydər Əliyev bununla bəyan edib ki, xalqımız dünyanın ən qədim tarixə malik, ən qədim xalqlarındandır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin öz xalqının, Azərbaycan xalqının mədəni irsinə, mənəvi dəyərlər sistemine hər zaman qayğı ilə, hörmətlə yanaşması heç də təsadüfi sayılmır. Xalqımıza məxsus olan dəyərləri, ənənələri, mədəniyyəti, hətta tarixi əraziləri, torpaqlarımızı belə mənimsəmək, özünü küləşdirmək arzusunda olan hayların bəd niyyətlərinin fonunda dövlətçilik tariximizin, milli adət-ənənələrimizin, mədəniyyətimizin, elminin təbliğinin nə dərəcədə vacib olduğu özünü göstərir. Bizə məxsus olanların qorunmasının, mühafizə edilməsinin, təbliğinin bu gün daha vacib olduğu təkzib edilə bilməz. Xüsusən də ərazilərimizə göz dikən, Azərbaycana, xalqımıza məxsus olanı ələ keçirməyə can atan hayların yalanlarının, uydurma iddialarının ifşa edilməsi üçün bu gün biz öz tariximizi, mədəniyyətimizi, adət-ənənələrimizi daha dərinləndirərək öyrənməli, daha geniş şəkildə, həmişəkindən

daha çox təbliğ etməliyik. Ənənələrimizə, mədəniyyətimizə, musiqimizə, hətta mətbəximizə, milli xörəklərimizə belə sahib çıxmaq istəyən hayların arzularının ürəklərində qalması üçün dövlətçilik tariximizin, ənənələrimizin təbliği qaçılmaz dərəcədə vacibdir.

Hazırda ölkə rəhbərimiz, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev gənclərin mənəvi baxımdan zəngin olmasına xüsusi diqqət göstərən Ulu Öndər Heydər Əliyevin ənənələrini layiqincə davam etdirir. Dövlətçilik tarixinə, milli-mənəvi dəyərlərə saygı göstərən gənclərin yetişməsi üçün müaviq işlər görülür, xalqımıza məxsus dövlətçilik tarixinin, adət-ənənələrimizin, elm və mədəniyyərimizin təbliğinə dövlətimiz, dövlət başçımız tərəfindən xüsusi diqqət göstərilir. Məhz buna, bu diqqətə görə də gənclərimizin yenə də cəmiyyət üçün daha layiqli vətəndaş kimi yetişməsinə, öz ölkəsinə, xalqına davamlı olaraq töhfələr verəcəyinə, dövlətimizin bundan sonra daha da güclü olacağına zərər qədər də şübhə yoxdur. Biz 44 günlük müharibədə əyani şəkildə bir daha şahidi olduq ki, vətənimizin, dövlətçilik tariximizin, adət-ənənələrimizin, milli dəyərlərimizin qorunması, mühafizəsi etibarlı əllərdədir və yenə də əmin olduq ki, xalqımızın zəngin dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği olduqca vacibdir.

İnam Hacıyev

Sentyabrın 16-da respublikada bütün ümumtəhsil məktəblərində yeni dərs ilinin başlanğıcıdır. Təbii ki, bu günü daha çox səbirsizliklə gözləyənlər bu il birinci sifə gedəcək şagirdlər və I kursa qəbul olan tələbələrdir. Ümumi təhsil müəssisələrinin II-XI siniflərində ilk dərs "Yaşıl dünya naminə həmrəylik" mövzusunda həsr olunacaq. Hər bir insanın həyatında bu günün özəl yeri var.

Məktəb həyatına ilk çağırış - ilk zəng

İlk dərs "Yaşıl dünya naminə həmrəylik" mövzusunda həsr olunacaq

Məktəb həyatına ilk çağırış, ilk zəng. Ömrün ən unudulmaz bir zamanına çevrilən bu zəngin sədası illər, qərinələr ötsə də, unudulmur. Bu gün ölkəmizdə məktəbə qədəm qoyan hər bir məktəblinin keyfiyyətli və fasiləsiz təhsil alması üçün bütün imkanlar təmin edilib. Təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün dövlətimiz tərəfindən yüksək şərait yaradılıb. Azərbaycanın dünyaya inteqrasiya olunduğu zamanda təhsilimizə yönəlmiş diqqət, məhz bu sahədə zamanın tələblərini ödəyə biləcək ziyalıların yetişməsinə doğru uğurlu bir addımdır. İnsanların həvəslə gözlədiyi və böyük məhəbbətlə qeyd etdiyi bu günün kəsb etdi-

sir infrastruktura malik məktəbində 100-dən çox şagirdin təhsilə başlayacaq. Şuşa şəhər 1 nömrəli tam orta məktəbi 960 şagird yerlik, üç mərtəbə, beş blokdan ibarətdir. Məktəbin binasında hər biri 24 nəfərlik olan sinif otaqları yerləşir. Burada iki informatika kabineti, akt zalı, həyətdə isə idman meydançası var. Yeni tədris ilində müvafiq tədris planına uyğun olaraq dərs cədvəlləri hazırlanıb.

ÇAĞIRIŞLARA CAVAB VERƏN İNSAN KAPİTALI

"Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"ndan irəli gələn "keyfiyyətli insan kapitalının hazırlanması", "təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə müəllim-pedaqoji heyətin inkişafı və motivasiyası" kimi prioritet-strateji istiqamətlər təhsilin inkişafına olan xüsusi diqqətinin göstəricisidir. Təhsilin Azərbaycan məktəblilərinə verdiyi imkanlardan kifayət qədər bəhrələnən yeniyetmələr istər Azərbaycanın daxilində, istərsə də, ondan kənarında öz təhsillərini davam etdirmək iqtidarındadırlar. Bu da müstəqil Azərbaycan dövlətinin gənclərə verdiyi ən böyük töhfələrdən biridir. Son illərdə məktəblilərin dərsliklərlə pul-suz təmin edilməsini və s. mühüm halların

yi mənanın arxasında böyük dəyərlər dayanır. Bu dəyərlərin ən başlıcası isə müasir dövrümüzdə Azərbaycanın gələcək inkişafını təmin edə biləcək, eyni zamanda, vətənpərvərlik ruhunda millimənəvi dəyərlərə söykənən mütəxəssislərin təhsilə mükəmməl olaraq yiyələnməsidir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin təhsili dövlət siyasətinin prioritetlərindən biri kimi diqqətdə saxlaması, bu sahədə köklü islahatların aparılması təhsilin məzmun və keyfiyyətinə təsirini göstərir. Orta ixtisas məktəblərində təhsilin idarə edilməsi, eləcə də, onun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması sahəsində kifayət qədər irəliləyişlərin əldə olunması təhsilli, bilikli, savadlı mütəxəssislərin yetişməsinə səbəb olub. Şagirdlərin elmin sirlərinə dərinləndirən yiyələnmələri üçün hər-tərəfli imkanlar açır.

MÜASİR TƏFƏKKÜRLÜ AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞININ YETİŞDİRİLMƏSİ ƏSAS HƏDƏFLƏRDƏNDİR

Dövlətimizin başçısının təhsilə qayğısı nəticəsində keyfiyyətli insan kapitalının hazırlanması prosesinin mühüm mərhələsi olan məktəbəqədər təhsildə göstəricilər yüksəlib. Azərbaycan təhsilinə dövlət tərəfindən göstərilən diqqətin bariz nümunələrindən biri məktəb tikintisinin geniş vüsət almasıdır. Ölkəmizdə yeni məktəb binaları, əlavə korpuslar tikilib və əsaslı təmir olunub. Yeni məktəblərin tikintisi,

əlavə korpusların inşası, onların əsaslı təmiri, müasir avadanlıqlarla təminatı, infrastrukturunun yeniləşdirilməsi nəticəsində, ümumilikdə, ölkə üzrə 1 milyondan çox şagirdin təlim şəraiti yaxşılaşdırılıb. Bütün bu işlər, ilk növbədə, şagirdlərin ən yüksək səviyyədə təhsil almaları, onların elmin sirlərinə daha dərinləndirən yiyələnmələri üçün hər-tərəfli imkanlar açır. Eyni zamanda, müəllim kollektivinin yüksək səviyyədə çalışması üçün

geniş imkanlar yaradır.

Əlamətdar haldır ki, yeni tədris ilində işğaldan azad olunan ərazilərimizdə ilk zəngin səsi eşidiləcək. Onlar bu torpaqda - özəli torpaqlarımızda elmin sirlərinə bələd olub, Vətən torpağının müqəddəsliyini bir daha təhsilverənlərdən əxz edəcəklər. Əlifbamızın ilk hərfi olan Ana, Azərbaycan sözlərinin dərin mənasını dərk edəcəklər.

Sentyabrın 16-da Şuşanın yeni və müa-

baş verməsi, məhz görülən işlərin məntiqi nəticəsi kimi qiymətləndirilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, təhsil-idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi, insan resurslarının inkişaf etdirilməsi, müəllimin karyera imkanları, fəaliyyətinin stimullaşdırılması və müasir təkəkkürlü Azərbaycan vətəndaşının yetişdirilməsinin əsas hədəflərindəndir. Əlbəttə ki, Zəfər qazanmış Azərbaycan xalqının övladlarının qarşısında geniş imkanlar açılmaqla yanaşı, üzərlərinə də böyük məsuliyyət düşür. Onlar Vətənin gələcək qoruyucularıdır. 44 günlük Vətən müharibəsində məktəb partası arxasında yetişən vətənpərvər gənclər öz iradə və vətən sevgilərini nümayiş etdirdilər. Onların belə vətənpərvər ruhda böyümələri üçün dövlətimiz tərəfindən ayrılan diqqət və qayğının nəticəsidir ki, düşməni özəli torpağımızdan mərdliklə qovaraq, onlara dərs verildilər.

Beləliklə, sentyabrın 16-sı ölkəmizin bütün ümumtəhsil məktəbləri və ali təhsil ocaqlarında yeni dərs ili başlayır. Yeni dərs ilində bütün təhsil işçilərini, tələbə və şagirdləri yeniliklər gözləyir. Yeniliklər isə, həm də uğurların başlanğıcı deməkdir. Yeni dərs iliniz uğurlu olsun!

Zümrüd BAYRAMOVA

“Əgər biz insanı itiririksə, bu, Qarabağı itirməkdən də pis fəsaddır”

MÜNASIBƏT

“Təssüflər olsun ki, belə ürəkağrıdan faktlar getdikcə çoxalır. Cəmiyyət buna ictimai qınaq və ictimai maraq göstərmədiyinə görə çox hallarda intihar hallarının əsas səbəbi gizlənilir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Yeni Yazarlar və Sənətçilər İctimai Birliyinin sədri, Prezident təqaüdüçüsü, yazıçı-kulturoloq Aydın Xan Əbilov deyib. O bildirib ki, filankəsin ürəyi dayandı, filankəs ürək xəstəliyindən öldü, özünü asdı və buna əsas səbəb kimi borc, yaxud sevgi məsələləri götürülür: “Amma arxasında duran səbəbləri araşdıranda görürsən ki, daha çox real, virtual qumara qurşanmaq, meyillilik bir çox gənclərimizi əlimizdən alır. Bu, nəinki oğlanlar, qızlara da şamil olunur.

Son otuz ildə müstəqillik dönməyindən bu yana dövlət olaraq vətəndaşlara verdiyi-miz liberal azadlıqların sonu, məhz bu tipli hadisələrin çoxalmasına səbəb olur. Dövlət insanlara nə qədər komfortlu həyat şəraiti yaratdısa, böyük uğurlar əldə etdisə, əksinə, fərdlər getdikcə sanki uçuruma yönəlir. Bu, bütün dünyada belədir. Yaponiya, Cənubi Koreya ölkə olaraq ən çox inkişaf etmiş dövlətlərdir. Amma orada intihar halları çoxalır. Müqayisə etmək istəmirəm. Amma onların özünəməxsus problemləri var, bizim də öz problemlərimiz var. Araşdırmalar göstərir ki, Yaponiyada həddindən artıq komfortlu həyat, eyni zamanda insanların kredit və ipotekaya otuzdurularaq bütün ay boyu işləməsi onları depressiyaya aparır. Azərbaycanda isə əksinə, son illərdə tənbellik, işsizlik və öz bəxtlərini lotoreya, qumar oyunlarında sınaqla hər şey əldə etmək həvəsi intihara aparıb çıxarır. Son vaxtlar Daxili İşlər Nazirliyi və bir çox dövlət qurumları, onlayn və şəbəkəüstü cinayətkarlıqla ciddi mübarizə Azərbaycan dövlətinin əsas prioritet məsə-

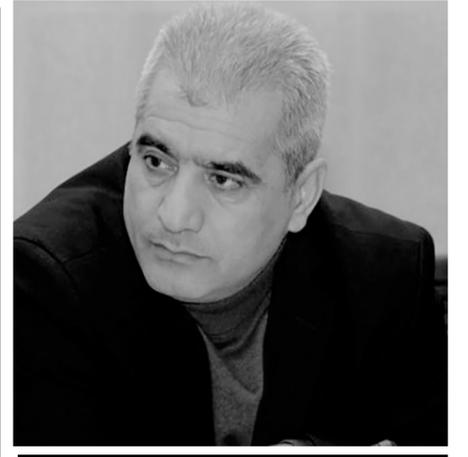
lələrindən biridir. Bir neçə dövlət qurumu yaradılıb, internetdə pensionerləri və savadsız insanları aldadan cinayətkar dəstələrinin ifşa olunması, cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması ilə bağlı müxtəlif xəbərlər eşidirik. Amma hələ ki, bu sahəyə sanki elə bir diqqət görmürük. Bu, bir az texniki cəhətdən çətindir. Hər kəsin smartfonuna polis nəzarəti qoya bilmərik. Amma istək olanda hər cür imkanlar var”.

“Niyə Azərbaycanda intim saytlara “ban” qoyuldu, amma onlayn kazinolar və oyun saytlarına “stop” qoyulmur? Azərbaycanda kazino oyunları ilə bağlı sərt qanunlar var. İndiyə qədər də biz azsaylı cəmiyyətlərdən ki, dövlət olaraq bu oyunları istər real, indi də onlayn qadağan edirik, amma cəmiyyət olaraq ona meyillimiz getdikcə çoxalır. Düşünürəm ki, bunun bir neçə səbəbi var. Birincisi, psixoloji səbəbdir. İkincisi odur ki, uzun müddət imperiyaların nəzarəti altında olmuşuq və millətimiz əsarət altında olub. Qulların quldara çevrilməsi psixologiyası burda da özünü göstərir. Genetik kodlarımızda tez azad olunmaq, tez varlanmaq, bəy kimi yaşamaq, xan kimi dövrən sürmək düşüncə tərzi hələ də durur. Digər tərəfdən birdən-birə varlanmaq hərisliyi hər zaman insanlara çox pis təsir edib. Təhsilsizlik, elmə marağın az olması, cəmiyyətin intellektual səviyyəsinin aşağı olması birdən-birə göydən, Allahdan, lotoreyadan varlanmaq istəyi bizim gənclərimizi də yoldan çıxarıb. Gənclərimiz bununla əlaqədar çox böyük ictimai-psixoloji tərbiyəyə, əxlaqi-mənəvi tərbiyə ilə bağlı boşluğa düşüblər və bu boşluğu doldurmaq üçün kütləvi informasiya vasitələri, internet, bloggerlər, televiziya, mətbuat və sosial şəbəkələr böyük işlər aparmalıdır.

Dövlət qurumları istər Ailə, Uşaq və Qadın Komitəsi, istər Gənclər və İdman Nazirliyi, Mədəniyyət Nazirliyi, xüsusilə Elm və Təhsil Nazirliyi bu yöndə QHT-lərlə birlikdə işləməlidir. Əgər biz insanı itiririksə, bu, Qarabağı itirməkdən də pis fəsaddır. Təəvvür edin ki, Qarabağı otuz ildən sonra qaytara bildik, amma itirdiyimiz insanları qaytara bilərikmi? Psixoloji cəhətdən nə qədər əldən çıxmış gənclərimiz var. Bir tərəfdən narkotik, digər tərəfdən energetik içkilər, bir tərəfdən də real və onlayn qumar gənclərimizi az qala əlimizdən alır. Gizli kazinolar, gizli qumarxanalar və açıq onlayn kazinolar, oyunlar gənclərimizi əlimizdən alır. Bununla bağlı dövlətin müəyyən addımları, sərt qayda-qanunları var. Amma bu qayda-qanunlarla yanaşı ictimai reaksiya, ictimai nəzarət, valideyn və məktəb nəzarəti də gücləndirilməlidir. Eyni zamanda kütləvi informasiya vasitələrində tez-tez bununla bağlı maarifləndirmə, həm də yeni formada müəyyən işlər, aksiyalar həyata keçirilməsi vacibdir”, - deyir o əlavə edib.

Söylü Ağazadə

Gürcüstanda “xarici agentlər haqqında” qanun müzakirə olunanda Qərbdə çaxnaşma düşdü. Bəyanatlar ard-arda düzüldü, prosesin dərhal dayandırılması barədə Vaşinqtondan və Brüsseldən əmrlər gəldi. Nə baş verdiyini, xüsusən də Qərbin açıq mətnlərlə tələbi ilk əvvəl anlaşılmadı. Niyə bir dövlət digər dövlətin qanunverici orqanından nəyin necə yazılmasını istəsin? Gürcüstana bu günə qədər verilən bütün dəstəyin dərhal dayandırılması isə qərb qonşumuzla Qərbin bu günə qədər hansı işbirliyində olduğunu faş etdi. Bu, həm də Gürcüstanda hər gün göbələk kimi çoxalan qeyri-hökumət təşkilatlarının və medianın fəaliyyətləri üzərindəki pərdə götürdü.

Vəli Vəliyev

fransız, niderland, ingilis, yaxud amerikalı media əməkdaşı və QHT-si ilə eyni əməkdaşlığı etsəydi, nə baş verərdi? Yanlış cavab budur ki, bu əməkdaşlığa loyalla yanaşardılar. Doğru cavab isə, həmin QHT və median dərdest edib gedər-gəlməzə yola salardılar.

Qərbin kini və kibiri

Onların kimliyi üzə çıxdı, onların qeyri-hökumət yox, qeyri-Gürcüstan olduğuna şübhə yeri qalmadı. Vaşinqtondan və Brüsseldən gələn birgə və bircə əmrlə Gürcüstan QHT-ləri və Qərbdən maliyyələşən media orqanlarının əməkdaşları ayağa qalxıb küçə və meydanları tutdular. O da məlum oldu ki, bu ölkənin Fransada yetişmiş prezidenti də “xarici agentlər”lə bir səngərdədir. Bir sözlə, bircə tərəpənlə Gürcüstan ikiye bölündü, cəmiyyətin ən aktiv hissəsi – QHT-lər və media hökumətə “buynuz çıxartdı”.

Bu hadisəni Gürcüstanda baş verməsinə baxmayın, Qərbin şirnikləndirdiyi bütün ölkələrdə vəziyyət belədir. Yəni söhbət bəzi QHT və mediadan gedir. Rusiya bir az “əlli” tərəpənib “xarici agentlər haqqında” qanunu bir xeyli müddət əvvəl qəbul edə bilməmişdi. Düzdür, Qərb Rusiyaya da təzyiq etmək istədi, amma bu, bəyanatdan uzağa gedə bilmədi. Bəs, “xarici agentlər” kimdir, onlar hakimiyyətə qarşı niyə təhlükə yaradırlar? Bəli, əsas məsələ də budur. Başqa bir sual, məgər, Gürcüstanda dövlətin xaricdən maliyyələşən QHT və medianın fəaliyyətindən xəbəri yox idi? Əlbəttə, var idi, amma Avropa ailəsinə qoşulmaq istəməsi gürcü dövlətinin bəsirət gözünü bağlamışdı. Ukrayna və Moldovanın Aİ-yə namizəd üzv olması, Gürcüstanın isə “ofsayt”da saxlanması səbəbi bəlli olunca olanlar oldu. Sən demə, Qərb Gürcüstandan Rusiyaya qarşı ikinci cəbhənin açılmasını tələb edib. “Yox” cavabı alınca Gürcüstanın çoxdan intizarında olduğu Avropaya “çıxışına” “stop” qoyulub.

Yenə qayıdaq sualımızın cavabına, “xarici agentlər” xaricdən dəstək alan və ya “xarici təsir” altında olan şəxslərə verilən statusdur. Anlayış 2012-ci ildə “Qeyri-kommersiya təşkilatları haqqında” qanuna dəyişikliklərin qəbulundan sonra ortaya çıxıb. Adından da görünür, xaricdən aldıkları maliyyə qarşılığında sifarişçilərə “işləyənlər” belə adlanır. Xaricdən QHT və yaxud media maliyyələşirsə, üstəlik yalnız onların sifarişini yerinə yetirirsə, beynəlxalq təşkilatlar da hesabatlarını həmin QHT və medianın məlumatlarından formalaşdırırsa, onda bunların adı daha dəqiq nə olur? Əlbəttə, xarici agent, casus, şpion. Bəs onlara qarşı cinayət məəcəlləsində hansı cəzalar nəzərdə tutulub? Sovetlərin dönməyində belələri birbaşa “dövlətə xəyanət” damğası ilə içəri atılırdı. Məsələnin həllinə başqa bir tərəfdən baxaq. Əgər Azərbaycan dövləti alman,

Bu gün Azərbaycanda konkret cinayət əməllərində şübhəli bilinərək istintaqa cəlb edilən “media əməkdaşları” var. Qeyd edək ki, onlara qarşı heç bir məhkəmə hokum çıxarılmayıb. Həmin “jurnalist”lərin sahibləri isə “stəkanda fırtına” törətməklə məşğuldurlar. Onların narahatlıqlarını da başa düşmək olar, çünki ifşa olunacaqlarından qorxurlar. Başqa bir ölkənin daxili işlərinə burunlarını soxdular üçün təşvişə düşüblər, üstəlik də həmin “jurnalistlər” ağalarının bütün planlarını, Azərbaycanda yaratdıqları şəbəkəni istintaqa söyləyə bilirlər.

Qərbin imperialist dairələri, müstəmləkəçilik azarına tutulmuşları əmr verməyə, tələb etməyə, istedikləri yerdə “at koşdurmağa” öyrəniblər. Azərbaycanla bağlı planlarında “dağa dirənmə” onların məqsədinə heç münasib deyil. Amma yenə cəhd edirlər, yenilərinə elə almağa çalışırlar. Xüsusən də təcrübəsiz gənclərdən istifadə edirlər. Xaricdə oxumaq istəyən, amma maliyyə imkanları məhdud olan savadlı gəncləri “verbovka” edərək onları potensial cinayətkara çevirirlər. Onlar sabahın “5-ci kolonu”, xarici agent kimi yetişdirilir.

AŞPA-dakı bəzi deputatlar “ipə-sapa yatmayan” Azərbaycanı ram etmək üçün ölkəmizə qarşı əsl cəbhə yaradıblar. Bir tərəfdən Fransa düşmənimiz Ermənistanı yeni müharibəyə haqırlayır, onu silahlandırır, milyardlarla maliyyə vəsaiti ayırır, digər bir yandan Avropa institutlarında ölkəmizə qarşı bloklanırlar, nümayəndələrimizin fəaliyyətini əngəlləyirlər, bizimlə ultimatum dilində danışırlar, bu da azmış kimi ölkə QHT və mediasındakı agentlərini işə salaraq ölkəmizin nüfuzuna ləkə vurmaq istəyirlər. Təsədüfi deyil ki, həmin mərkəzlər Azərbaycanda noyabr ayında keçiriləcək beynəlxalq tədbirə – COP29-a hazırlanırlar. Həm də açıq şəkildə bildirlirlər ki, COP29-un Azərbaycanda keçirilməsini qəbul etmək istəmirlər. Bunun üçün fəallaşdırlar, xarici və daxili rıçaqlarını aktivləşdiriblər.

Amma unudurlar ki, 2020-ci ildə misli görünməmiş qəhrəmanlıq nümayiş etdirərək torpaqlarını mənfur düşməndən, erməni vandallarından azad edən, ədaləti bərpa edən, bu gün isə ermənilərin viran qoyduqları əzəli və əbədi torpaqlarımızda qurucuqla məşğul olan, hər keçən gün dostlarının və məsləkdaşlarının sayını artıran Azərbaycan bu sınaqdan da üzə ağ çıxacaq, qalibiyyət estafetini əldən verməyəcək.

Gözəllik müsabiqələri qadağan edilməlidir?

Sosial töhfələr

Gözəllik müsabiqələri həmçinin namizədlərin cəmiyyətə verdiyi töhfələri və sosial məsuliyyət layihələrində nə dərəcədə fəal iştirak etdiklərini qiymətləndirir. Sosial şüur, yardımsevərlik və cəmiyyətə fayda gətirmək kimi elementlər vacibdir.

Miss Turkey iştirak şərtləri:

- 1) Müsabiqədə 18-27 yaş arası olan qızlar iştirak edə bilər.
- 2) Miss Turkey namizədləri heç vaxt evlənməmiş və uşaq sahibi olmamış olmalıdır.
- 3) Miss Turkeyi təşkil edən və ya reklam edən agentliklərin birinci dərəcəli qohumları müsabiqədə iştirak edə bilməzlər.
- 4) Başqasının adından müsabiqədə iştirak edə bilməzsiniz.

Tez-tez verilən suallar

Gözəllik müsabiqələrində hansı elementlər qiymətləndirilir?
- Görünüş, duruş, intellektual qabiliyyət, şəxsiyyət, istedad və sosial töhfələr kimi bir çox faktor qiymətləndirilir.

Gözəllik müsabiqəsində iştirak etmək üçün hansı keyfiyyətlərə sahib olmaq lazımdır?

- Gözəl görünüş, özünə inam, zəriflik, intellektual qabiliyyət və sosial məsuliyyət hissi kimi xüsusiyyətlər namizədləri fərqləndirir.

Gözəllik yarışmalarında estetik müdaxilələr etməliyəm?

- Plastik cərrahiyyə əməliyyatı keçirməyə ehtiyac yoxdur, lakin bəzi yarışlarda təbii gözəlliyi artırmaq üçün kiçik estetik təkmilləşdirmələr edilə bilər.

Gözəllik müsabiqələri necə qiymətləndirilir?

- Gözəllik müsabiqələri namizədlərin fiziki görünüşü, səhnə performansını, intellektual qabiliyyətləri, şəxsiyyəti və sosial töhfələri kimi bir çox faktoru qiymətləndirərək qalibi müəyyən edir.

Gözəllik müsabiqələrində iştirak etməyə necə hazırlaşmalıyəm?

- Özünü fiziki və intellektual cəhətdən təkmilləşdirməklə, gözəllik yarışmalarına daha yaxşı hazırlaşmalıyəm. Siz həmçinin səhnə performansını, ünsiyyət bacarıqları və sosial məsuliyyət layihələrində fəal iştirak edə bilərsiniz.

Tarixi

Qədim dövrlər

Homerin "İliada" dastanına görə, tarixdə tanınan ilk gözəllik yarışması eramızdan əvvəl 2000-ci ildə bu gün Kaz dağları kimi tanınan İda dağında keçirilib. Müsabiqənin iştirakçıları Eris, Hera, Afina və Afroditadır. Gözəllərin hər biri Parisə onu seçmək üçün təkliflər verir və nəticədə Paris almanı Afroditaya (Zöhrə) verir. Müsabiqədən sonra Paris aşiq olduğu Heleni Afroditanın köməyi ilə qaçıraraq Troya müharibəsinə səbəb olur.

Müasir dövr

Müasir dünyada ilk gözəllik yarışması 1888-ci il sentyabrın 19-da Belçikada Concours de Beaute adı altında 350 namizədlə keçirilib və 18 yaşlı Berta Soucaret ilk gözəllik kraliçası olub.

İlk rəsmi və beynəlxalq müsabiqə 14 avqust 1908-ci ildə İngiltərənin Folkestone şəhərində, ilk Dünya Gözəllik Kraliçası müsabiqəsi isə 19 aprel 1951-ci ildə London Festivali çərçivəsində keçirilmişdir.

Gözəllik müsabiqələri qadağan edilməlidir?

Gözəllik müsabiqələrinin qadağan edilməsinin zəruri olduğunu düşünənlər aşağıdakı əsaslarla çıxış edirlər:

-Gözəllik müsabiqələri qadınları obyektivləşdirir.

- Gözəllik müsabiqələrində qadınlar yalnız fiziki görünüşünə görə qiymətləndirilir. Bu, qadınların yalnız gözəlliyinə görə qiymətləndirildiyini və digər xüsusiyyətlərinə əhəmiyyət verilmədiyini göstərir. Bu vəziyyət qadınları obyektivləşdirərək, alçaltmaqla cəmiyyətə zərər verir.

- Gözəllik müsabiqələri seksistdir.

- Gözəllik yarışmalarında tez-tez qadınlara qarşı cinsiyətçi ifadələr və davranışlar nümayiş etdirilir. Məsələn, müsabiqə iştirakçılarına "evdar qadın" kimi ənənəvi rollar verilir və "gözəl" olmayan qadınlara "çirkin" deyilir. Bu vəziyyət cinsiyətçiliyi təşviq edərək cəmiyyətə zərər verir.

- Gözəllik müsabiqələri gənclərə ziyan vurur. Məsələn, gənclərdə

özünə inamsızlıq, qidalanma pozğunluğu, maddə asılılığı kimi problemlərə yol açır. Bu vəziyyət gənclərin fiziki və psixi sağlamlığına mənfi təsir göstərərək cəmiyyətə ziyan vurur.

Gözəllik müsabiqələrinin qadağan edilməməsi lazım olduğunu düşünənlər aşağıdakı səbəblərə əsaslanır:

- Gözəllik müsabiqələri qadınların özünü ifadə etmələri üçün bir fürsətdir.

- Gözəllik müsabiqələrində iştirak edən qadınlar özünü və istedadlarını nümayiş etdirmək imkanı əldə edirlər. Bu, qadınların özünə inamını artırır və onların cəmiyyətdə daha fəal rol almasına şərait yaradır.

- Gözəllik müsabiqələri əyləncə və rəqabət elementini ehtiva edir. Gözəllik müsabiqələri insanlar üçün əyləncəli və rəqabətli bir hadisədir. Bu, insanların stressdən qurtulmasına və sosiallaşmasına kömək edir.

- Gözəllik müsabiqələri mədəni ənənədir.

- Gözəllik müsabiqələri bir çox ölkələrdə əsrlər boyu mövcud olan mədəni ənənədir. Bu ənənənin qadağan edilməsi mədəni müxtəlifliyə zərər verəcək.

Təkliflər

Gözəllik müsabiqələrinin qadağan edilməsinə qərar verilsə, bu qərarın cəmiyyətə mümkün mənfi təsirləri nəzərə alınmalıdır. Məsələn, gözəllik müsabiqələrinin qadağan edilməsi qadınların özünü ifadə etmək və istedadlarını nümayiş etdirmək imkanlarını itirməsi ilə nəticələnə bilər. Bu vəziyyətdən qaçmaq üçün alternativ fəaliyyətlər təşkil edilə bilər. Məsələn, qadınların fiziki görünüşünə deyil, qabiliyyətlərinə görə qiymətləndirildiyi yarışlar təşkil edilə bilər.

Gözəllik müsabiqələrinin qadağan edilməsinə qərar verilsə, bu müsabiqələrin daha məsuliyyətli təşkil üçün tədbirlər görülməlidir. Məsələn, yarışlarda cinsiyətçi davranışların qarşısını almaq üçün tədbirlər görülməlidir. Müsabiqə iştirakçılarının fiziki görünüşünə görə deyil, qabiliyyətlərinə görə qiymətləndirilməsi üçün tədbirlər də aparıla bilər.

Ayşən Vəli

Son zamanlar dünyanın bir çox ölkələrində gözəllik yarışmaları keçirilir. Bizim bildiyimiz ən populyar olanlardan "Miss Turkey 2024" dır. Gözəllik müsabiqələri bir çox fərqli meyarları qiymətləndirərək qalibi müəyyən edir. Bəs, bu yarışmalarında qiymətləndirilən əsas elementlər hansılardır?

müsbət enerji kimi elementlər qiymətləndirilir. Onların səhnədə necə durması və hərəkət etməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

İntellektual qabiliyyətlər

Bəzi gözəllik müsabiqələrində namizədlərin intellektual qabiliyyətləri də qiymətləndirilir. Ümumi mədəniyyət, ünsiyyət bacarıqları, düşüncə tərzini və problem həll etmə bacarıqları kimi elementlər araşdırılır.

Şəxsiyyət və xarakter

Qiymətləndirmə prosesində namizədlərin şəxsiyyətləri və xarakter xüsusiyyətləri də önəmlidir. Empatiya qabiliyyəti, yardımsevərlik, liderlik keyfiyyətləri və etik davranış kimi amillər nəzərə alınır.

İstedadlar və hobbilər

Bəzi gözəllik yarışmalarında namizədlərin istedadları və hobbiləri də qiymətləndirilir. Oxumaq, rəqs etmək və alət çalmaq kimi bacarıqlar namizədlərin səhnə performansını zənginləşdirə bilər.

SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

Görünüş və estetik

Gözəllik yarışmalarında namizədlərin xarici görünüşü böyük əhəmiyyət kəsb edir. Üz gözəlliyi, bədən nisbətləri, dəriyə qulluq və saç düzümü kimi elementlər araşdırılır. Namizədlərdən fiziki cəhətdən cəlbedici və estetik görünmələri gözlənilir.

Duruş və davranış

Namizədlərin səhnə performansını və duruşu da qiymətləndirilir. Zəriflik, özünə inam, xeyirxahlıq və

“Bu və ya digər regionda öz maraqlarını təmin etmək istəyən uzun illərdir ki, eyni metoddan istifadə edir. Tabeliyində olduğu, idarə etdiyi təşkilatlar, qurumlar vasitəsilə müxtəlif ölkələrdə beşinci kalonlar formalaşdırır və sonra da həmin qüvvələr vasitəsilə stabilliyin pozulması istiqamətində addımlara start verir.

“ABŞ Ermənistandakı revanşist qüvvələri də qızıdır”

İndi də eyni fəaliyyəti Cənubi Qafqaz regionunda həyata keçirmək istəyir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında politoloq Rəşad Bayramov deyib. O bildirib ki, ABŞ hər nə qədər Azərbaycanla Ermənistan arasında sülhün əldə olunması istiqamətində müəyyən addımlar və təşəbbüslərlə çıxış etsə də, mövqeyində ikili standartların olduğu və bir sıra hallarda tərəfkeşlik etdiyi ortadadır. Ermənistanın birtərəfli qaydada dəstəklənməsi, silahlandırılması, separatçıların tör-töküntülərinin müdafiə olunması bunun ən bariz sübutudur.

Bu sırada ABŞ-nin Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi olan USAID xüsusi olaraq seçilir. Məlum olduğu kimi Agentlik Ermənistan maliyyə

göstərmək olar. Hüş kimdə şübhə yoxdur ki, Birləşmiş Ştatlar bu təlimlərlə ABŞ-Ermənistan siyasi birliyini, Vaşinqtonun bölgədəki fiziki varlığını göstərmək istəyirdi və buna da nail oldu. Həm İrana, həm də Rusiyaya mən artıq bölgədəyəm mesajını vermiş oldu. Bu cür davranış isə, yəni Ermənistanın sürətli şəkildə silahlandırılması istiqamətində addımların atılması, bu ölkəyə müxtəlif fondlar və qurumlar vasitəsilə yüz milyonlarla yardımın verilməsi və eləcə də birgə hərbi təlimlərin keçirilməsi ilə ABŞ Ermənistandakı revanşist qüvvələri də qızıdır” oldu.

Bütün bunlar onu deməyə əsas verir ki, ABŞ özü də sülh çağırışlarında səmimi deyil və otuz il ərzində ATƏT-in Minsk Qrupunun həmsədri kimi tutduğu mövqedə də elə bir ciddi dəyişiklik baş verməyib.

yardımının həcmi iki dəfədən çox - 120 milyon dollardan 250 milyon dollara qədər artırmaq haqqında qərar qəbul edib. Əslində bu gözlənilən idi və bu planın əsası bu ilin aprel 5-də ABŞ, Avropa İttifaqı və Ermənistan üçtərəfli görüşündə qoyulmuşdu. Həmin görüşdə əvvəldən elan olunmadığı halda

əlaqələrdə olub. Samanta Pauer Ukraynada separatçıları maliyyələsdirən Ruben Vardanyanla nəinki əməkdaşlıq edib, hətta erməni milyarderin “soyqırma məruz qalmış ermənilər”ə yardım etmək məqsədilə yaratdığı “Avrora” təşkilatından 1 milyon dollar dəyərində mükafat da alıb.

Odur ki, indi də öz anti Azərbaycan və anti Türk mövqeyi ilə tanınan, Qarabağın erməni sakinlərinin Ermənistanı miqrasiyasını “məcburi köç” kimi qələmə verməyə çalışan, Azərbaycanla Türkiyəni “vəhşi” adlandıran, qondarma soyqırımın tanınacağı günü özünün ikinci ad günü elan edəcəyini bildiren bir şəxsin rəhbərlik etdiyi qurumdan nə isə başqa şey gözləməyə dəyməz. 5 aprel görüşü ərəfasində Azərbaycanın bütün etirazlarına, belə bir görüşün Cənubi Qafqazda sülhə, əməkdaşlığa deyil, gərginliyin artmasına səbəb olacağını deməsinə baxmayaraq o

görüş təxirə salınmadı. Həmin ərəfədə Prezident İlham Əliyevə zəng vuran ABŞ Dövlət katibi Antoni Blinken bu görüşün Azərbaycana qarşı olmadığını desə də sonrakı proseslər göstərdi ki, Azərbaycan öz etirazlarında haqlı imiş.

Bunun ən bariz sübutu kimi “Eagle Partner 2024” adlı Ermənistan-ABŞ birgə təlimlərini

Başqa sözlə desək öz Cənubi Qafqaz maraqlarını təmin etmək üçün Azərbaycan və Ermənistan arasında gərginliyə bir fürsət kimi baxan ABŞ indi də münaqişənin dondurulmuş vəziyyətdə saxlanılmasına çalışır”.

Səbinə Hüseynli

“İnformasiyaya nəzarət - hər hansı bir məkana, regiona, yaxud ölkəyə hərtərəfli nəzarəti ələ almaq üçün ən mühüm faktorlardan biridir. Xüsusən, müasir dövrdə məkanın iqtisadiyyatını, siyasi vəziyyətini, strateji istiqamətini nəzarətdə saxlamaq məqsədilə əsasən güclü informasiya resurslarına daha çox müraciət edilir.

Bunun üçün hökmən maraqlı dairelərdə olan ölkənin informasiya mənbələrini izləmək vacibdir. Belə ki, XXI əsrdə bərqərar olan demokratik üsul-idarə artıq bir çox məsələləri silahla, topla, tufənglə həll etməkdə çətinliklər yaradır, hətta mümkünsüz edir. Bu səbəbdən dünyanın qabaqcıl dövlətləri, güclü strateji mövqeyə malik olan Amerika, Rusiya kimi, eləcə də bəzi Avropa ölkələri maraqları dairəsində olan regionları informasiya nəzarəti altına almağa, bu yolla öz təsirləri dairəsində saxlamağa çalışırlar”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunun (BAMF) sədri Umud Rəhimoğlu deyib. Umud Rəhimoğlu deyib:

“Qafqaz regionu hər zaman Qərbin marağında olub”

“Dünya tarixinə nəzər salsaq, görərik ki, Qafqaz regionu da hər zaman Qərbin marağında olub. Rusiyanın və bəzi Avropa ölkələrinin Qafqaz bölgəsinə olan yürüşləri haqqında məlumata maliklik.

Qafqazın ən mühüm strateji məkanlarından olan Azərbaycan həm coğrafi mövqeyinə görə, həm də tükenməz iqtisadi potensialına görə daim imperiapərəst Qərbin diqqət mərkəzində olub. Təsədüfi deyil ki, ölkəmizdə ötən əsrin əvvəllərində Bakını bolşevik-daşnak quldurlarından xilas etməyə gələn Qafqaz İslam Ordusunun döyüşçülərinin uyuduğu Türk məzarlıqları ilə yanaşı, o zamankı Dünya Müharibəsi dövründən qalma ingilis və digər Avropa xalqlarının vətəndaşlarına məxsus məzarlar da mövcuddur. İndi dünya dəyişib. Demokratik düzənin ən böyük atributlarından biri söz və məlumat azadlığıdır. Elektron sistemlərin, texnologiyaların, kütləvi informasiya vasitələrinin güclü inkişaf etdiyi müasir dövrdə ölkələr qapıları və pəncərələri bağlayaraq informasiya axınının qarşısını ala bilməzlər. Bu, heç mümkün də deyil. İnfomasiya azadlığı hər bir ölkə haqqında mənfi ya müsbət təsəvvürləri formalaşdıran bir seqmentdir.

Odur ki bizim də atacağımız addımlar çağdaş dövrə uyğun olmalıdır. Bunu nəzərə alaraq biz özümüz informasiya vasitələri ilə daha operativ işləməyə üstünlük verməli, zəruri informasiyaların toplanması və yayımı məsələlərində daha fəal olmalıyıq. Burada vətəndaş cəmiyyətinin rolu da nəzərə alınmalı, sosial şəbəkələrdə ölkəmizin mənafeyi baxımından daha aktiv və təsirli arqumentlər əksini tapmalıdır. Bu baxımdan media və vətəndaş cəmiyyəti sahələrinə fərqli yanaşma tətbiq edilməli, bu istiqamətdə fəaliyyət daha da intensivləşdirilməlidir”.

Ayşən Vəli

Rusiya xarici işlər nazirinin keçmiş müavini (1990-1991) Andrey Fyodorov "Moskva-Baku" portalına müsahibəsində Zəngəzur dəhlizi boyunca Moskva, Tehran, Bakı və İrəvan arasında baş verənlərlə bağlı fikirlərini bildirib. Müsahibəni təqdim edirik.

- Andrey Vladimiroviç, Rusiya, Azərbaycan və İran arasında Zəngəzur dəhlizi adlanan dəhliz ətrafında nə baş verir? Son həftələr Tehran rəsmiləri dəhlizə qarşı olduqca sərt çıxış ediblər. Eyni zamanda, gördüyümüz kimi, Moskva diplomatik cavab verir.

- Bu, regionun gələcək inkişafı konsepsiyası və bu perspektivdə İranın yeri ilə bağlıdır, çünki Tehran indiki vəziyyətdə daha çox imkanlara, o cümlədən nəqliyyat kommunikasiyaları vasitəsilə regiondakı vəziyyətə təsir etmək istəyir. Söhbət ondan gedir ki, İran Azərbaycan və Rusiyanın bu və ya digər dərəcədə bu dəhlizə nəzarət etmək istəməsindən narazıdır, bu barədə razılaşma Rusiya, Azərbaycan və Ermənistanın üçtərəfli bəyanatında da öz əksini tapıb. Tehran Zəngəzur dəhlizi deyilən layihənim həyata keçməsilə regionda öz təsirini müəyyən qədər itirəcəyini hiss edir. Bu, təcrid olunmaqda davam edən İran üçün ən böyük məsələlərdən biridir.

Eyni zamanda, Rusiyanın müxtəlif sahələrdə İranla bağlı böyük planlarının olduğunu da nəzərə almaq lazımdır. Bu, Hindistana gedən nəqliyyat marşrutuna, qaz təchizatına və digər istiqamətlərə təsir göstərir. Üstəlik, Moskva və Tehranın gündəliyində bir neçə ildir bağlanması müzakirə olunan strateji əməkdaşlıq haqqında yenilənmiş sazişin imzalanması var. BRICS toplantısı çərçivəsində Sankt-Peterburqda İranın nümayəndəsini qəbul edən Vladimir Putin qeyd edib ki, Rusiya hakimiyyəti oktyabr ayında Kazanda keçiriləcək BRICS sammitində İslam Respublikasının yeni prezidenti Məsud Pezeşkiani gözləyir.

- İran, görürük ki, Zəngəzur dəhlizi məsələsində Ermənistanın tərəfini tutur. İran rəsmiləri deyir ki, Tehran qonşu dövlətlərin sərhədlərinin dəyişdirilməsinə imkan verməyəcək... Və bunun fonunda Ermənistanın baş naziri sadəcə olaraq 10 noyabr 2020-ci il tarixli üçtərəfli bəyanatında FSB-nin nəqliyyat marşrutuna nəzarəti

ilə bağlı sitatı götürüb açıq şəkildə istisna edir. Moskva, Bakı və İrəvanın. İndi mətbuatda Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı Rusiya və İran tərəfindən hansısa anlaşılmazlıqdan danışılır. Bu doğrudurmu?

- Desək ki, Ermənistanın baş naziri nəqliyyat və iqtisadi əlaqələrin blokunun açılması ilə bağlı üçtərəfli bəyanatdan sitatı götürüb və bilərəkdən təhrif edib, onda deyə bilərik ki, bu, siyasətdə normaldır. İstənilən siyasətçi onun üçün sərfəli mənzərə yaratmağa çalışır. Gerçek olmasa belə. Paşinyan da istisna deyil. Üstəlik, o, ABŞ və Avropa İttifaqının böyük dəstəyini hiss edir. İndi Ermənistanın baş naziri hər şeyə gedir. Ermənistanın Qərbe istiqamətli kursunun dəyişməsi reallaşmalı olan reallıqdır.

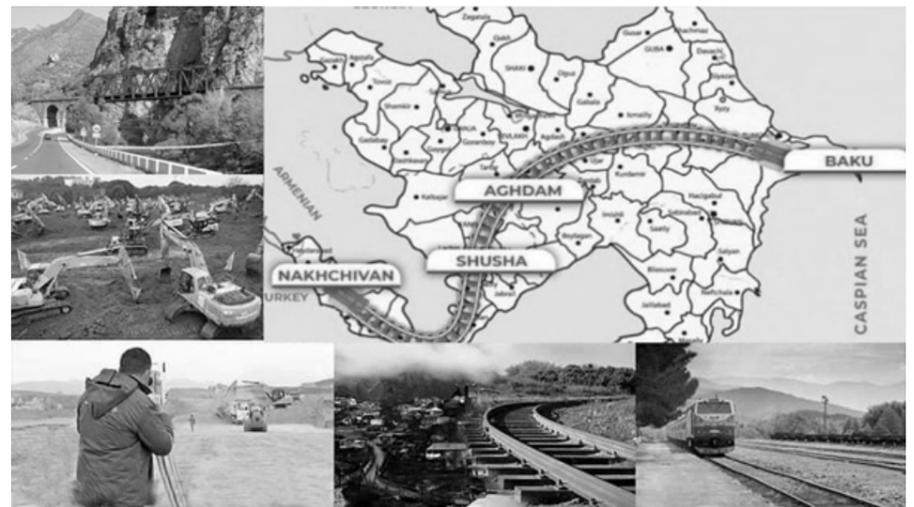
"Zəngəzur dəhlizi" layihəsi regionun bütün nəqliyyat kommunikasiyaları sistemini dəyişdirə biləcək həqiqətən ciddi layihədir. Əgər hansısa kiçik yoldan danışsaydıq, bu bir şey olardı, amma yox, bu, həqiqətən də ciddi layihədir... Və onun əhəmiyyətini hamı anlıyır, buna görə də ictimai bəyanatlarla nəticələnən mübarizə gedir. Eyni zamanda, mən Moskva ilə Tehran arasında Zəngəzur dəhlizi məsələsində "anlaşılmazlıq" yarandığını deməzdim, daha yumşaq desəm, "uyğunsuzluqlar". Bəli, uyğunsuzluqlar var. Və eyni zamanda, bayaq dediyim kimi, Rusiya və İran indi strateji əməkdaşlıq haqqında ikitərəfli iyirmi beş illik, hətta sonsuz sazişin imzalanması qarşısındadır. Və bu, açıq, Moskva və Tehran üçün Zəngəzur dəhlizindən daha vacibdir.

Gəlin realist olaq. Rusiya FSB-nin Azərbaycandan onun Naxçıvana Ermənistan ərazisindən keçən nəqliyyat marşrutuna nəzarəti bir neçə il əvvəl mümkün olub. İndi vəziyyət tamamilə dəyişib. Və daha da dəyişəcək.

Bu gün biz bir neçə il əvvəl olduğundan fərqli bir Ermənistan görürük. Biz nə qədər istəsək də, Rusiya, Azərbaycan və Ermənistan liderlərinin üçtərəfli bəyanatı çərçivəsində əvvəlki razılaşmalar de-facto bu gün artıq yoxdur, çünki Ermənistanın təhlükəsizlik sistemi dəyişir. Cənubi Qafqazın təhlükəsizlik sistemi dəyişir. Qərb bunu Ermənistan vasitəsilə dəyişir. Paşinyanın 4 il əvvəl üçtərəfli bəyanat imzalaması o demək deyil ki, onun hər bir bəndini yerinə yetirməyə hazırdır. Azərbaycan və Ermənistan arasında

"Zəngəzur dəhlizinin reallaşdırılması məsələsi Cənubi Qafqazda ciddi təsir mövzusuudur"

nəqliyyat və iqtisadi əlaqələrin blokunun açılması ilə bağlı gördüklərimiz budur. Bəyanatın o maddəsi İrəvan tərəfindən qəsdən təhrif edilir. Bezi yeni mənalara təqdim olunur.

- Azərbaycan və İran iki il əvvəl İran ərazisindən keçən Zəngəzur dəhlizinə alternativ layihənin icrasına başlayıb. Zəngəzur dəhlizinin Bakıya və Moskvaya ehtiyacı olduğu halda onun real perspektivləri necədir?

- Hələ ki, demək çətindir. İranın öz mövqeyi var. Üstəlik, İran prezidenti dəyişib. Çox müxtəlif çətin anlar var. Ancaq başa düşmək lazımdır ki, İran başqasının deyil, öz tərəfində oynayıyır. Və o cümlədən Ermənistan tərəfində deyil. Vəziyyəti qiymətləndirərkən bundan irəli getməliyə.

Ermənistan inamla Qərbe doğru sürüklənir. İndi Paşinyan Moldovada seçkilərin bit-

mək lazım deyil.

- Ermənistan hakimiyyəti, gördüyümüz kimi, ilk "İrəvan dialoqu"nu təşkil etdi. Bu, İrəvanın Ermənistan-Azərbaycan prosesi çərçivəsində dünyanın müxtəlif yerlərindən müxtəlif qüvvələri öz tərəfinə çəkmək cəhdidir? Paşinyanın İrəvan dialoqunda Ermənistan-Azərbaycan prosesi ilə bağlı verdiyi şərhərin, reallıqdan uzaq yozumlarının nə qədər səsləndirdiyini görürük...

- "İrəvan dialoqu" İrəvanın yeni Ermənistanı, işləmək və dostluq etmək üçün ölkə kimi mövqə tutan Ermənistanı satmaq cəhdidir. Bəli, təbii ki, bu, Ermənistan-Azərbaycan prosesində baş verən hadisələri dünyaya şərh etmək üçün növbəti cəhddir. Paşinyanın 9-10 noyabr 2020-ci il tarixli üçtərəfli bəyanatının 8-ci bəndindən mühüm ifadəni necə buraxdığına bənzətməklə. Bu, xarici tərəflərə baxışınızı aşılamaq cəhdidir.

- Bir neçə aydır ki, Paşinyan indi hadisələrin necə inkişaf edəcəyini gözləyir. İndi o, Azərbaycanı tərəflərin razılaşmadığı 4 bənd olmadan sülh sazişi imzalamağa dəvət etdi. Üstəlik, bu məqamlara çox ciddi bir məsələ daxildir- Azərbaycana qarşı ərazi iddialarının Ermənistan Konstitusiyasından çıxarılması. Bakı belə qısaldılmış imza variantının qəti əleyhinədir...

- Bu, Ermənistanın baş nazirinin siyasi oyunudur. Paşinyan hər şeyi belə təqdim edir: Mən hər şeyi imzalamağa hazırım. Müqavimət göstərən Azərbaycandır, mən də yaxşı, xeyirxah və konstruktivəm. Bu, adi bir siyasi oyundur, onu Ermənistanın baş nazirinin Azərbaycanı yıxmaq vəzifəsini qoyduğu oyun kimi dəqiq qəbul etmək lazımdır. Bütün bunlar necə bitəcək- gəlin bu payızın sonuna qədər gözləyək.

- Vladimir Putin Azərbaycanda dövlət səfərində olub. Əliyəvlə Ermənistan-Azərbaycan nizamlanması məsələsini müzakirə ediblər. Doğrudan da, Putinlə Əliyev bu məsələdə nə danışıblar?

- Əminəm ki, Vladimir Putin irəli sürdüyü sxemdə hər şeyin həyata keçirilməsində maraqlıdır. Bu, üçtərəfli bəyanatdır. Zaqafqaziyada baş verənləri Qərblə Ermənistanın oyunu nöqtəy-nəzərindən həqiqətən də bəyənmir. Lakin Moskva indi də Ermənistanın qollarını bura bilməz. Mən hesab edirəm ki, bu məsələ Putinlə Əliyev arasında Ermənistan-Azərbaycan prosesi ilə bağlı danışıqların gündəliyində olub.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

Nikah ailə kitabının müqəddiməsidir

Müqəddiməsiz kitab qərribə görüldüyü kimi, nikahsız ailə də bu qərribəliyin yaşanmaması üçün olmamalıdır. Çünki nikah ailə kitabının müqəddiməsidir.

bunlar isə yenə də ailəyə verdiyimiz dəyər-dən, iki gəncin rəsmi şəkildə bir araya gəlməsinə müqəddəs yanaşmağımızdan qaynaqlanıb. Hər il nikah gününün qeyd olunması, bu münasibətlə evlilərin bir-birinə hədiyyələr bağışlaması bu müqəddəsliyin göstəricisidirsə, ailələrimizdə "Gümüş", "Qızıl", "Brilyant" toyların qeyd edilməsi isə xalqın nikaha verdiyi dəyərin bariz nümunəsidir.

Ailə qayğı, sevgi, məhəbbətlə dolu bir evdir

Yeni qurulan ailə ilk bahara bənzəyir. Torpaq altından yavaş-yavaş pöhrə verən və gələcəyin barı-bərəketi olacaq taxıl zəmilərinə, fidanları yenicə əkilən, lakin qarşıda dünyaya ətir saçacaq gül plantasiyalarına bənzəyir. Ailənin ilk baharında iki gənc ev qurmağa, qoca nənələrimiz demişkən, yurduya sahibi olmağa can atır. Ata-analar gənc ailənin qayğıları ilə yaşayır, onların da ev-eşik sahibi olmaları üçün çalışırlar. Bir azdan baharın ən gözəl çağı-min bir rəngli çiçəklərin təbiətə səpildiyi, hər yerə ətirini saçdığı dövrü başlayır ailənin. Dünyaya körpə gəlir. Dünənədək iki gəncin sevgisi ilə dolan mənzilə yeni nəfəs qatılır. Ev-eşik,

Yuxusuz gecələr, qayğılı gündüzlər anamızı andırır bizə. "Bir ailəm var, məsuliyyəti tam mənim üzərimdədir" hissi atamızı xatırladır bizə. Sanki baba-nənələrimizin "ata-ana olmayan bilməz valideyn qədrini" deyimini də məhz bu zaman dərk edirik...

Oğul, qız, fərqi yoxdur, doldurur evimizi sevinclə, xoşbəxtliklə... Qayğılı günlər başlayır ailədə. Nə qədər gözəl günlərdir bu qayğılı günlər İnsanın həyatını maraqlı edən, ömrünü mənalandıran günlərdir övlad qayğısı çəkmək. Onun böyüməsini izləmək, balam bu gün bir addım atdı, bir kəlmə söz söylədi, bir şeir dedi, birinci sinfə getdi, əla qiymət aldı, idmanda uğur qazandı, olimpiada qalibi oldu, universitetə daxil oldu, əsgər getdi, ailə qurdu kimi sevinclərini yaşamaqla bərabər, xəstələnəndə qayğısını çəkmək, "niyə yemədi, niyə yaxşı oxumadı, niyə yoldaşlarından geri qaldı", – deyə narahatlıq keçirmək də gözəldir. Axı bu, bir ailədə yaşananlardır. Yaxşılar da, yaxşı olmayanlar da bizimdir. Yaxşını lap yaxşı, yaxşı olmayanı yaxşı səviyyəsinə gətirməkdir valideynlik vəzifəsi, məsuliyyəti. Ailəni də ailə edən bu hisslərdir. Ailə evdir, qayğılarla, sevgilərlə, məhəbbətlə dolu bir ev

Nikahsız ev xarabadır

Əlimizə aldığımız bir kitabın nədən bəhs etdiyini onun müqəddiməsindən öyrəniriksə, bəzən zövqümüzə uyğun olmadıqda bir kənara qoyur, başqa bir kitab axtarırsaq, ailə qurarkən də nikahaqədərki dövr ailə kitabının qısa müqəddiməsini ifadə edir. Oxumaq istəyirsənmi bu kitabı? Bax, nikah o müqəddiməni tamamlayır. Ələ alınan kitab sonadək oxunmasına stimül yaradır.

Nikah əsrlərdən bəri xalqımızın böyük dəyər verdiyi, təntənəli şəkildə qeyd etdiyi mərasim olub. Bunun müəyyən səbəbləri var. O səbəblərdən birincisi xalqımızın möhtəşəm ailə dəyərlərinin olmasıdır. Bu dəyərlər əsrlərin süzgecindən süzülərək formalaşmış. Formalaşdıqca da müqəddəsleşib. Biz ailəni hər zaman müqəddəs hesab etmişik. Onun qurulmasını həyatımızın bənzərsiz anı bilmişik. Valideynlərimiz əsrlər boyu övladının toyunu görməyi həyatının ən gözəl anı, hadisəsi hesab edib. Bütün bu gözəlliklərin açarı isə nikahdır.

İkinci bir tərəfdən isə nikaha daxil olmağı, ailə qurmağı xalqımız vacib bir əməl kimi qəbul edib. Və bu, bütün ailələrdə tələq olunub. O dərəcəyə çatdırılıb ki, mərhələli şəkildə həyata keçirilən, vaxtı çatanda vacib sayılan məsələlərdən biri olub. Xalqın folklorunda, yazılı və şifahi ədəbiyyatında ailə dəyərlərimizi özündə əks etdirən çoxsaylı məqamlar var.

Ta qədimdən nikah günü evlərimizdə təntənəli şəkildə qeyd olunub. Bunun üçün

analarımız süfrə açır, üzərinə min bir adda, ləzzətdə şirniyyatlar düzür, yeməklər hazırlayıb. Bütün yaxınların, rəfiqə və dostların iştirak etdiyi nikah mərasimi süfrə başında deyib-gülməklə, subaylara da bu günün nəsib olması diləyi ilə xatirələrə köçür.

Nikahlanmağımızı təsdiq edən sənəd evlərimizin ən yuxarı hissəsində, etibarlı bir yerdə saxlanıb. Hər zaman qorunub. Bütün

divarlar körpə qoxusu verir. Bu qoxu iki gənci valideyn edir, çiyinlərinə böyük bir məsuliyyət qoyur. Övladlarını alırlar qucaqlarına. Dünyanın ən gözəl sevgisi olan övlad sevgisi nə qucağa sığır, nə mənzillərin otaqlarına... Bu sevgi bir ovuc boyda olan, lakin nələr-nələr sığdırır bildiyimiz üreyimizə sığır. Ata-ana olur insan. Elə bu zaman da ata-ana qədrini bilməyə başlayır.

Nikahda məsuliyyət, paklıq, həm də bərəket var. Nikah öz rəsmiliyi ilə paklıq gətirir bu bağlantıya. Nikah həm də bərəketdir. Bərəketi verən Ulu Yaradan olduğu üçün onun tələq etdiyi nikaha daxil olanların da evlərinə bərəket yağır göydən.

"Qurani-Kərim"də kəbinsiz, yeni nikahsız bir yerdə yaşamaq günah hesab edilir. Həm də cəzası ağır olan günah. Müasir dövrümüzdə kəbin kəsilməklə bir yerdə yaşamağa başlayanlar belə hesab edir ki, bununla iş bitmiş hesab olunur, yəni onlar ta heç bir günahın sahibi deyil. Bu cür də yaşamaq mümkündür, çünki müqəddəs kitabda yazılanlara əməl edirlər. Lakin bu, belə deyil. Elə "Qurani-Kərim" də bu sözlərlə nikahı nəzərdə tutur. Əsrlər öncə bu iş yalnız dini formada həyata keçirilirdisə, lakin sonralar rəsmi şəkildə də olması vacib hesab edilibsə, biz onların hər ikisinə riayət etməklə, düzgün nikaha girə bilərik. Birtərəfli-yeni kəbinlə qurulan ailə ailə deyil. Onların yaşadığı ev də abad ola bilməz, bir xarabalığa bənzəyir. Çünki qanunlar xaricində qurulur o ailələr.

Valideynlərin xeyir-duası olmayan yerdə ailədən söhbət gedə bilməz. Kimin harada kiminlə istəyirsə bir araya gəlib yaşaması bizim ailə dəyərlərinə, milli kaloritimizə uyğun deyil. Belə ailələrdə nə din, nə də bərəket ola bilər.

Nikah ailə kitabının müqəddiməsidir

Əvvəli-Səh-11

Dəfələrlə müşahidə etdiyimiz hadisələr yığnağıdır nigkəhsiz evlər. Problemlərin, bitib-tükənməyən, həlli olmayan məsələlərin ünvanıdır bu evlər. Sadəcə iki insanın hissələri daxilində, lakin düşüncəsi xaricində bir araya gəlməsidir. Buna nə ailə demək olar, nə də onların yaşadıkları yere ev. Çünki ailə, ev məfhumları özündə yalnız bir tərəfi qədim dövrlərə söykənən dəyərləri, qayda-qanunları ehtiva edir.

Belə ailələrdə doğulan uşaqlar da həm ata, həm də ananın günahı kimi dünyaya gəlir. Çünki nikah olmayan yerdə ər-arvadın izdivacı haram olduğu kimi, onlardan dünyaya gələn uşaq da haramdır.

Avropa qapımızdan girdi, girmədi

Bizim bədbəxtliyimiz o zaman başladı ki, Avropaya evlərimizin qapısını açdıq. Bu qapılardan Avropaya məxsus olanlar girdikcə bizim olanları unutturdu. Danışığımız, saçımız, geyimimiz dəyişdi. Dilimizə yeni sözlər əlavə etdik. Saçımıza yeni rənglər qatdıq. Geyimlərimiz dizləri çırıq- çırıq şalvarlara, etəklərimiz dizdən iki qarış yuxarı, qolları ikicə qatmadan ibarət olan geyimlərə çevrildi. Parkda, nəqliyyatda ayaqlarımızı bir-birinin üstünə aşırıdığımız, utanmadığımız, müasir hesab etdik, hansı ki, vaxtilə evlərimizdə böyüklərimizin yanında oturmaq belə qəbahət idi. Küçədə-bacada ucadan danışmaq-gülməyə başladığımız, nə olsun ki, müasir dünyadır, dedik. Hansı ki, bizə verilən tərbiyədə bundan qəbahətli yox idi. Bir-birimizlə əl-qol zarafatlarına başladığımız, kənardan baxanlara məhəl qoymadan. İctimai yerlərdə ağızımıza saqqız atıb çeynəməyə başladığımız. Hansı ki, bu, mədəniyyətsizlikdir deyərək, bizə tərbiyə verilmişdi. Axşam evə gec gəldik, səhər tez çıxdığımız, hansı ki, illər öncənin ailə sistemində bunlar qətiyyənlə yolverilməz idi.

Beləliklə, ailə qurmağa da özümüz qərar verdik. Əşi, Avropada heç rəsmi nikaha girənlər yoxdur, vətəndaş nikahı ilə yaşayırlar. Bizdə niyə olmasın ki, dedik. Unutduq keçmişimizi, ailə dəyərlərimizi. Bəli, bu deyilənlərin mərkəzində gənclik dayanır. Lakin gəlin, biz orta nəslin nümayəndələri heç də özümüzü kənara çəkməyə. Çünki bütün bunların səbəbkarları ələ bizi, övladlarımız deyil. Biz bacarmadıq. Qapılarımızı möhkəm kilidləyib Avropanı içəriyə biz buraxmalı deyildik. Övladlarımızın hər hərəkətini diqqətdə saxlamalı idik. Danışığına, geyiminə, özünü küçədə aparmasına biz nəzarətçi olmalı idik. Bizim səhvlərimizdir bunlar. Boşluğu biz yaratdıq. Bundan istifadə edənlər isə qazandırlar.

İndi övladlarımız avropasayağı "ailə" qurur. Acısını kim yaşayır, biz. Çünki nikahsız ailə ilk gündən problemli ailədir. Biz

buna hazır olmalıyıq. Hazır olmalıyıq ki, qarşıda başımıza gələnlərə sinə gərək.

Qorxunc statistika

Gəlin statistika nəzər salaq. Nikahsız qadınların dünyaya gətirdiyi uşaqların sayı 2019-cu ildə 21 453, 2018-ci ildə 20 716, 2017-ci ildə 22 796, 2016-cı ildə 26 288, 2015-ci ildə 24 038, 2014-cü ildə 25 486 olub. 2014-cü ildə nikahsız qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların 9772 nəfəri şəhər, 15 714 nəfəri kənd, 2015-ci ildə 9 411 nəfəri şəhər, 14 627 nəfəri kənd, 2016-cı ildə 9 592 nəfəri şəhər, 16 696 nəfəri kənd, 2017-ci ildə 8167 nəfəri şəhər, 14 629 nəfəri kənd yerlərinin payına düşüb. 2018-ci ildə belə qadınlar şəhər yerlərində 7 509, kənd yerlərində 13 207 uşaq, 2019-cu ildə şəhər yerlərində 7790, kənd yerlərində 13 663, 2020-ci ildə şəhər yerlərində 6667 uşaq, kənd yerlərində 11 047 uşaq dünyaya gətirib.

2021-ci ildə 17 566, 2022-ci ildə isə 18 814 uşaq nikahdankənar doğulub. Azərbaycan Respublikası üzrə nikahdankənar evlilikdən dünyaya gələn uşaqların və boşanmaların sayının artması uşaqların

validəyn himayəsindən məhrum olmasına öz təsirini göstərib.

Bu rəqəmlər adamın canına bir üşütmə salır. Nikahsız yaşayanlar haqqında çox eşidirik, onların dünyaya gətirdikləri uşaqların necə çətinliklə üz-üzə qaldığını bilirik, həmin qadınların evlərdən qovulmasının dəfələrlə şahidi olmuşuq. Heç bir mülkdə hüququ olmaması barədə dəfələrlə eşitmişik. Lakin bu rəqəmləri belə bir arada görmək daha dəhşətlidir.

Müqayisə edərkən bir nüans da diqqətimdən kənarda qalmadı. Nigahdankənar doğulan uşaqların sayı yuxarıda göstərilən illərin hər birində kənd yerlərində daha artıq olmuşdur. Bu isə daha böyük faciə deməkdir. Çünki ailə dəyərlərimiz, adət-ənənələrimiz həmişə şəhərlərdən çox, kənd yerlərində qorunub saxlanılıb. Lakin bu rəqəmlər Avropanın şəhərlərimizdən sürətlə ötüb kəndlərimizdə dayanmasını sübut edir.

18 814 uşaq bir o qədər də qadın-ana deməkdir

2022-ci ildə isə ölkədə rəsmi qeydə alınmamış nikahda olan qadınlar 18 814 uşaq

dünyaya gətirib. Bu həm də 18 814 uşaqyla yanaşı, bir o qədər qadın deməkdir. Dünyaya gətirdikləri uşaqlarla birlikdə həyatın çətinliklər girdabına atılan qadınlardır. Onların sabahı necə olacaq? Övladlarına atalarının soyadını verə biləcəklərmi? Sevib inandıqları insanlarla başladıkları yolu sona qədər addımlaya biləcəklərmi? Sadəcə bir problem yarananda, həyat yoldaşları onların arxasında olacaqmı? Əgər ayrılmalı olsalar, bir ev tapıb övladları ilə orada yaşaya biləcəklərmi? Axı qanunvericilik mülklə bağlı nikahlı evliliklərlə müqayisədə nikahsız evliliklər üçün ayrı söz deyir. Bu məsələ ilə bağlı həyəcən təbii onsuz da illərdir, çalınır. Lakin düşünürəm ki, indi bu təbii ara vermədən, yorulmadan, gecə-gündüz çalmalıyıq. Çünki statistik rəqəmlər çox qorxuncdur.

Fikir versək, son illərin statistikasında nikahsız bir araya gələnlərin sayı əvvəlki illərlə müqayisədə azalıb. Bu da ölkəmizdə nikah yaşının 18 olaraq müəyyənləşməsidir. Lakin bunun da qarşısında 18 mindən artıq nikahdankənar uşağın doğulması faciəvi rəqəmdir. Bu səbəbdən də oyanmalıyıq. Gözümüzü yumub görə bilmədiyimiz, sadəcə kəbinlə ailə quran övladlarımızın gələcəyi naminə oyanmalıyıq. Ətrafımızda bu cür evliliyə yol verənləri tənbeh etməliyik. İmkanınız daxilində belə evlilikdən insanları çəkəndirməliyik. Əlimizdən gələni etməliyik.

Evimizdən nikahsız qız çıxarmayacağıq

Sadəcə dörd hərf – ailə... İki nəfərin nikahda bir-birinə uzun bir yolculuqda yoldaşı olmağa söz verdiyi an "doğulur" ailə. İlk cümləsi "xoşbəxt olun"la başlayan, lakin qarşıda hələ ömrünüz düz dörd fəslindən bəhs edəcək kitabın yazılmasını bir imza ilə gerçəkləşdirənlər gətirir bu ailəni dünyaya. Bir-birinə ömür-gün yoldaşı olmaq istəyənlərin bir qələmlə yazdıqları ailə kitabı, ömür kitabı... Dörd fəsilə bu kitabı vərəqləyərkən öncə təbiətlə insanın vəhdəti gəlir gözün önünə. İnsanmı təbiəti, təbiətmə insanı yaratmış? Bu, təbii ki, hələ bir siri olaraq qalmaqdadır. Lakin bu iki varlığın oxşarlığıdır insanı düşündürən. Nə qədər bənzərdir təbiətlə insan... Uşaqlıq ilk bahar, gənclik bahar-yay, orta yaş payız, qocalıq qışıdır. Hələ insan kimi uzunömürlü ola bilən ailələr də təbiətə, onun dörd fəslinə bənzərdir.

Evlərimizdən qızlarımızın heç bir halda nikahsız çıxmasına icazə verməyək. Verməyək ki, yuxarıda təsvirini verdiyimiz ailənin dəyərini, gözəlliyini uzun illər həyat yoldaşları, övladları ilə birlikdə yaşaya bilsinlər. Nənə-baba ola bilsinlər. Nikah günlərini "Gümüş", "Qızıl", "Briyant" toylarda qeyd edə bilsinlər.

Evlərimizdən nikahsız qız çıxarmayacağıq!

Mətanət Məmmədova

Gürcüstan yeni inqilaba hazırlanır

Hakim partiya öz mövqelərini müdafiə etmək niyyətindədir

Gürcüstanda çevriliş təhlükəsi fonunda Bidzina İvanişvili hakim partiyanın seçki siyahısına şəxsən başçılıq etmək qərarına gəlib. O və tərəfdarları oktyabrın 26-dan sonra "Gürcü Arzusu"nun konstitusion çoxluğu əldə edəcəyini və müxalifətin fəaliyyətinin qadağan olunacağını iddia edirlər. Onların sözlərinə görə, bunun qarşısını ancaq xarici müdaxilə ala bilər. Müxalifətçilər seçkilərdə qalib gəldikdən sonra ölkəyə 14 milyard avro cəlb edə biləcəklərini iddia edirlər.

Qarşıdan gələn parlament seçkilərində hakim "Gürcü arzusu" partiyasının siyahısına ilk dəfə olaraq partiyanın təsisçisi və fəxri sədri, milyarder Bidzina İvanişvili başçılıq edəcək. İkinci yeri indiki hökumət başçısı İrakli Kobaxidze tutub. Həmçinin, digərləri ilə yanaşı, ilk iyirmilliyə Olimpiya çempionları və əvvəllər "Gürcü Arzusu"ndan rəsmi şəkildə ayrılmış "Xalqın Gücü"nün üzvləri də daxil idi. Yada salaq ki, 2012-ci ildə siyahıya Tiflisin hazırkı meri, keçmiş futbolçu Kaxa Kaladze, 2016-cı ildə o vaxtkı baş nazir Giorgi Kvirikaşvili, 2020-ci ildə isə "Gürcüstan Naminə" müxalifət partiyası rəhbəri Giorgi Qaxariya başçılıq edirdi. İvanişvili öz qələbəsinə tam inam nümayiş etdirməyə çalışır. Məsələn, o, elan edib ki, oktyabrın 26-da gürcülər millətin müdafiəçiləri və satqınları, psevdoliberal və ənənəvi dəyərlər arasında seçim edəcəklər. "Biz ölkəmiz üçün layiqli Avropa gələcəyi ilə radikal müxalifət və xarici aktyorların avropalılıq kimi təqdim etmək istədikləri qəbul edilməz reallıq arasında seçim edirik", - İvanişvili vurğulayıb.

Eyni zamanda, onun sözlərinə görə, "Gürcü Arzusu"nun qələbəsindən sonra kollektiv Vahid Milli Hərəkət (yəni, demək olar ki, bütün müxalifət) qadağan olunacaq. Kaladze də partiyanın gözlənilən inamlı qələbəsinə şübhə etmir. "Bu günü xatırla. "Gürcü arzusu" inandırıcı şəkildə qalib gələcək, heç bir koalisiyaya ehtiyac olmayacaq. Bu, konstitusion çoxluğu əldə etmək üçün real imkana malik komandadır", - Tbilisi meri sentyabrın 11-də bildirib. Öz növbəsində Milli Assambleyadakı "Gürcü arzusu" fraksiyasının sədri Mamuka Mdinaradze təklif edib ki, əgər xarici müdaxilə olmasa, bütün müxalifət 10 faiz belə səs toplaya bilməyəcək. "Mən sizə zəmanət veririm ki, kənardan heç kim müdaxilə etməsə, bəlkə də bir partiya baryeri aşı bilməyəcək",

- deyə siyasətçi bildirib. Bu arada Gürcüstan prezidenti Salome Zurabişvili iddia edir ki, "Gürcü Arzusu" onun gözlədiyi kimi konstitusiya çoxluğu yox, ən yaxşı halda 25% səs alacaq. "Ölkənin gələcək sabitliyi 26 oktyabrda qərbyönlü müxalifətin aşkar qələbəsindən asılıdır. Bunu siyasi partiyalara izah etməyə çalışıram, rəqabət vaxtı deyil. Bu müxalifət yaxın keçmiş nəzərə alsaq, birləşməyəcək, lakin 50 və ya 60% səs toplamaq üçün Avropa ideyası ətrafında kifayət qədər birləşə bilər", o, Le Figaro-ya bildirib. Eyni zamanda, Zurabişvili jurnalistin səsvermənin nəticələrinin elanından sonra qan tökülə biləcəyi ilə bağlı sualına cavab vermək istəməyib. Amma deyəsən, Rusiya Xarici Kəşfiyyat Xidməti (XKX) bu sualın cavabını bilir. Departamentin məlumatına görə, ABŞ "Gürcü arzusu"nun parlament seçkilərində qalib gəlməsinin qarşısını almağı planlaşdırır. XKX hesab edir ki, bu məqsədlə Amerika hakimiyyəti ATƏT-in

Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosundan (ATƏT/DTİHB) istifadə etməyə hazırlaşır. "Nəzərdə tutulur ki, ATƏT/DTİHB səsverməyə 10-20 gün qalmış ölkədə azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi üçün heç bir şəraitin olmadığı qənaəti ilə aralıq hesabat dərc edəcək. İradə ifadəsinin ilk nəticələri dərc edildikdən sonra seçki prosesinin demokratiya normalarına uyğun gəlməməsi ilə bağlı rəy təqdim olunacaq", - Rusiya kəşfiyyatının hesabatında deyilir. Bu, müxalifətin köməyi ilə hakimiyyəti ələ keçirməyə çalışacaq kütləvi etirazların başlaması üçün tətik olmalıdır. Bu, XKX üçün bu mövzuda ikinci belə bəyanatdır. Avqustun sonunda onlar bildirdilər ki, seçkilərdən sonra müxalifət hüquq-mühafizə orqanlarını küçə toqquşmalarına təhrik edəcək və amerikalılar artıq "həddindən artıq" güc tətbiqinə "amansız" siyasi və iqtisadi cavab variantları hazırlayırlar. XKX-nin rəhbəri Sergey Narışkinin sözlərinə görə, Rusiya kəşfiyyatı Gürcüstanda

rəngli inqilaba bağlı məlumatı açıqlamaqla onun qarşısının alınmasına öz töhfəsini verir. Maraqlıdır ki, "Financial Times" da Gürcüstanda gözlənilən böhranla bağlı xəbərdarlıq edib.

Düzdür, Britaniya qəzeti bunu dövlət çevrilişinə cəhdlə deyil, respublikanın hakim elitasının diktatura istəyi ilə əlaqələndirir. Nəşr yazır: "Əgər "Gürcü Arzusu" uduzsa, amma hakimiyyətini saxlamağa çalışsa, gürcülər nəzərlərini Qərbe çevirəcəklər və bu halda Qərb hökumətlərinin hərəkatları həlledici ola bilər". Paralel olaraq müxalifətin "Aqmaşenebelinin strategiyası"nın lideri Giorgi Vaşadze bildirib ki, müxalifətin qələbəsi 14 milyard avronun açılmasına imkan verəcək. Onun sözlərinə görə, əvvəllər Avropa İttifaqı bu pulu Tbilisiyə köçürmək niyyətində idi, lakin onun fikrinə, Aİ-yə inteqrasiyadan yayınan "Gürcü arzusu"nun hərəkatları səbəbindən fikrini dəyişib. Bununla belə, respublika parlamentinin hüquq komitəsinin sədri Anri Oxanaşvili hesab edir ki, onun ölkəsi 2020-ci il seçkilərindən sonra böhran və qütbləşmədən qorxub. "Biz bütün ssenariləri hesablamışıq və hər şeyə adekvat cavab veriləcək. Bizi cəmiyyətin böyük əksəriyyəti dəstəkləyir və həqiqət budur ki, 12 ildir ki, edirik", - Oxanaşvili əmin edib. Rusiya Elmlər Akademiyasının Şərqsənəslər İnstitutunun Mərkəzi Asiya, Qafqaz və Ural-Volqa bölgəsinin öyrənilməsi mərkəzinin laboratoriya elmi işçisi Xatiya Xutuaşvilinin izah etdiyi kimi, bu barədə aydın danışmaq mümkün olacaq. "Gürcü arzusu"nun öz proqramını dərc edən oktyabrın 1-dən sonra keçiriləcək parlament seçkilərində siyasi qüvvələrin perspektivləri. "İndi hazırlıq gedir, o cümlədən media nümayəndələrini öz aralarında bölüşdürən tərəflər - idmançılar, musiqiçilər və s. Eyni zamanda, çoxlu sayda insan var ki, əvvəllər dəfələrlə "Gürcü arzusu"na səs verib, lakin son hadisələrdən, xüsusən də "şəffaflıq haqqında qanun"un qəbulundan sonra onlar öz seçimlərinin düzgünlüyünə şübhə etməyə başladılar. Onlar hakim partiyanın kursunun kəskin dəyişməsindən məyus olublar", - Xutuaşvili vurğulayıb. Ekspertin fikrinə, "Gürcü arzusu" indi konstitusiya çoxluğu üçün tələb olunan 30 faiz deyil, 65-70 faiz səs toplamaq üçün tərəfdarlarının ona inamını necə bərpa etmək barədə düşünür. İndiyə qədər ən səs-küylü addım pravoslavlığın dövlət dini olması təklifi olub. Lakin kilsə və bütövlükdə cəmiyyət bu fikrə mənfi reaksiya verib.

V.VƏLİYEV

P.S. Məqalədə Gürcüstan mənbələrinə istinadlar var.

Yas məclisləri və dəfn mərasimlərinin dinə heç bir aidiyyəti yoxdur

Son dövrlərdə biabırçı hala gəlmiş yas mərasimlərinin və dəfn qaydalarının normal hala gətirilməsi ilə müxtəlif səviyyələrdə cəhdlər olsa da, bu iş bir iki xırda məqamları nəzərə almasaq heç bir effekt verməyib. Tarix və təcrübə açıq şəkildə göstərir ki, bizim cəmiyyətdə maarifləndirmə yolu ilə heç vaxt heç nəyə nail olmaq mümkün olmayıb. Nəticədə toy mərasimləri kimi, yas mərasimləri də biabırçı hala gəlib. Beləliklə, aydın olur ki, artıq bu istiqamətdə xüsusi qanun qəbul edilməli, müvafiq dövlət orqanları tərəfindən ciddi inzibati işlər həyata keçirilməlidir:

Azərbaycandakı yas mərasimləri elə bir biabırçılıqdır ki, bunun dünyada analoqu yoxdur. Yəni, belə bir dəhşətli mərasimin, belə bir israfçılığın, yemək-ichmək məclisinin heç bir dini, mənəvi əsası yoxdur. Ümumiyyətlə, dini olaraq, bu tamamilə günahdır, dinə ziddir və qadağandır. Necə deyirlər, bu insanların bir-birinə qarşı apardıqları bir social-mənəvi terrordur. Bu ən-

çətdir. Bu elə bir məsələdir ki, bunu qanuna salmaq olmur, hər hansı bir inzibati metoddan məcbur istifadə etmək olmur. Amma bilirəm ki, bəzi ölkələrdə bunu ediblər, müəyyən vaxtlarda xəbəri də yayılır. Bəzi ölkələrdə- Orta Asiya respublikalarında, digər ölkələrdə dövlət belə bir konkret normalar

ancaq budur.

Dediyim kimi, bunun qarşısını maarifləndirmə ilə almaq mümkün deyil. Dəfələrlə cəhdlər olub, mətbuatda da bu məsələləri uzun müddət aparmışıq. Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi də cəhd eləyib, müəyyən ziyalılar, ağsaqqallar dəfələrlə bu barədə çıxışlar edib,

lur. Biz elə bir millət ki, öləndən sonra da insanlar arasında ayrı-seçkilik qoyuruq. Kimsə on-əlli minlik bahalı mərmərlər, kimsə yanında sadə, ucuz daş. Yəni, öləndən sonra qəbiristanlıqda da insanları puluna, varına görə seçirik və belə bir vəziyyət mənəvi deqradasiyadır. Bu, artıq dinə də,

nələri, belə qaydaları kim qoyub, nə vaxt qoyub bilinmir. Niyə cəmiyyət bunun qarşısını ala bilmir, bilinmir.

20-30 ildir bu sahədə maarifləndirmə aparılır. Biz də danışırıq, fikrimizi deyirik, dünya ölkələrinin təcrübəsini nümunə göstəririk, bunun yaratdığı sosial faciələri açıqlayırıq, problemləri söyləyirik. Hamı sözdə bunları qəbul edir, lakin əməli işə gələndə heç kim uzun müddət formalaşdırılmış zərərli adətlərin əksinə gedib normal məclis keçirir. Təsəvvür edin ki, rəhmətə gedən adamın dərdi qalıb bir qıraqda, düşüb küçələrə, göyərti, kartof daşıyıb gətirməyə ki, məclisdə kimlərsə qarınlarını dolduracaq. Əgər yoxsul ailədirsə, çox ağır vəziyyətə düşür. Sələmə, borca, kreditə girir və sonda da borclu qalır.

Bu, artıq yas məclisi deyil, yemək məclisidir. Sanki insanlar, yas mərasiminə yox, ziyafət, yemək-ichmək məclisinə yığışırlar. Bununla belə, məcburi vəziyyətlər də var. İndi yas məclisləri üçün mərasim evlərində xüsusi menyular tərtib olunur ki, minimum menyuda budur. Misal üçün, menyuda mütləq şəkildə 15-16 cür şey olmalıdır, yoxsa bu yas mərasimi sayılmır. Lakin sadə evlərdə, mağarlarda keçirilən mərasimlərdə də müxtəlif yeməklər, içkilər, şirniyyatlar, ekzotik meyvələr verilir ki, toydan fərqlənməsi üçün süfrədə yalnız spirtli içki çatışır.

Bu məsələ dəfələrlə deyilib, ziyalılar da danışır, dövlət də müəyyən metodlarla tənzimləmək üçün bir qədər çalışıb, lakin heç cür əmələ gəlmədi. Biz bu sahədə düzelmirik. Düzdür, bu məsələnin inzibati həll yolu

qoyub ki, bundan o yana olmaz. Belə çıxır ki, bizdə də artıq başqa yol yoxdur. Artıq dövlət sifətində inzibati qaydada müdaxilə etməlidir. Çünki camaatımız sanki yığılıb rəhmətə gedən ailəni çökdürmək üçün əlindən gələni hər şeyi edir. Dəfn xərcləri çox yüksəkdir, qəbir yeri, məzar daşı bahadır, 1,3,7, 40 məclisləri və s. xərcləri də ailəni ağır vəziyyətə salır. Məsələn, yaxın qohumlar da 5 dəfə məclisə gəlir, yemək yeyir, yalnız işə dəfə 5-10 manat pul yazdırır. Xeyir vermək əvəzinə zərər vururlar.

Ümumiyyətlə, bizdə verilən əhsanlar əhsan deyil. Çünki əhsan sözünün mənası çox açıq və konkretir. Əhsan pulsuz, təmənnaşız verilən şeyə, görülən işə deyilir. Bizim yas məclislərinin 99 faizində isə insanlar yemək yeyib pul yazılır. Nə məcburdur ki, yemək verəsən, camaat da pul yazıla? Sanki bura kafedir, yemək yeyib, hesab ödəyirsən. Bu tamamilə biabırçılıqdır. Bunun heç bir nə dini, nə mənəvi, nə sosial, məntiqi əsası var. Bunun heç bir əsası yoxdur. Adı çay da vermək olar, su da vermək olar əhsan olaraq. İmkani olan isə əhsan olaraq xeyriyyə işləri görə bilər.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqının keçirdiyi yas və dəfn mərasimlərinin İslama, Qurana, müsəlmanlığa zərər qədr də aidiyyəti yoxdur. Yəni, orda elə bir element, elə bir şey yoxdur ki, dinə, Quranda göstərilənlərə aidiyyəti olsun, tam əksinədir. Tam dinsizlik, dinə zidd etmək, mənəvi dəyərlərə təcavüz etmək, sosial problem yaratmaq, insanları xərcə salmaq, borca salmaq, başını ağrıtmmaq, yormaq və s. Məqsəd və mahiyyət

amma heç bir təsiri olmayıb. Əksinə, getdikcə vəziyyət pisləşir. Düzdür, tək-tük yerlərdə, Azərbaycanın bəzi yerlərində bu məsələlər bir az tənzimlənilib, çox sadə əhsan məclisi verilir. Amma ümumən ölkənin 99%-də vəziyyət biabırçılıqdır. Mən elə hesab edirəm ki, artıq bu məsələnin başqa həll yolu qalmayıb. Bununla bağlı xüsusi qərar verilməlidir, ya qanun qəbul edilməlidir.

Yas məclislərinin, dəfn mərasimlərinin təşkili ilə bağlı müəyyən tələblər, normalar olmalıdır ki, sifətində olsun, insanları bu normalara məcbur etmək lazımdır, başqa heç bir yolu yoxdur. Yəni bu, artıq aztəminatlı əhalinin faciəsi deməkdir. Əgər insanın ailəsində bir nəfər rəhmətə gedirsə, o, mənəvi faciədən əlavə bir də sosial, iqtisadi fəlakətə düşür. Belə biabırçılıqların olduğu xəstə cəmiyyətlərdə radikal yoldan başqa həll yolu yoxdur. Bunun mexanizmini hüquqşünaslar, sosioloqlar, din xadimləri hazırlamalıdır. Bəziləri üçün bu insan hüquqlarına zidd kimi görünə bilər, amma belə insan hüquqları olmur, bu biabırçılıqdır. Ona görə, bir formada bununla bağlı dövlət səviyyəsində çox ciddi, sərt nəzarət, sərt qaydalar, normalar qoyulmalıdır və hamı buna riayət etməlidir.

Bu məsələ təkə yas məclisləri ilə bağlı deyil, eyni zamanda dəfn mərasimlərinin digər tərəfləri də var. Misal üçün, qəbir daşlarının dəbdəbəli qoyulması. Dəbdəbəli qəbir daşlarının qoyulması rəsmi şəkildə qadağan olunmalıdır. Bir forma müəyyənləşdirilməlidir, çox sadə bir daş. Bilirsiniz, dünyanın nümunəvi ölkələrində necədir. Çox sadə bir formada, standart qəbir daşı qoyu-

mənəvi dəyərlərə də, sosial münasibətlərə də təcavüz etməkdir. Bundan o yana heç nə yoxdur.

Bunların dövlət bütün tərəflərini, xüsusi tənzimləmə, qanun formasında, bir qərar formasında tənzimləməlidir. Bütün dəfn mərasimi normalar əsasında müəyyənləşdirilməlidir. Hardan-hara, nədən-nəyə, çox sadə, minimum şəkildə hamıya aid, istər milyon olsun, istər sadə, yoxsul insan olsun, heç bir fərq qoymadan standart yanaşılmalıdır.

Eyni zamanda, bu mərasim evləri ilə bağlı da bir tədbir görülməlidir. Mərasim evləri minimumlar müəyyənləşdirilib ki, bu menyudan aşağı məclis təşkil etmək olmaz. Məsələn, tutaq ki, mən mərasimdə əhsan olaraq sadə çay, halva vermək istəyirəm. Dində deyilir ki, pulsuz, təmənnaşız verilən hər hansı bir şey əhsan sayıla bilər. Amma mərasim evləri insanları məcbur edir ki, stolun üzərində minimum 15-16 cür nemətlər olmalıdır, menyuda bundan aşağı olmaz. Bax, bu tələb biabırçılıqdır və bunun da qarşısı alınmalıdır.

Xüsusi bir qanun formasında, təlimatla və başqa nə formada da bilmirəm, kompleks şəkildə bütün detallar müəyyənləşdirilməli və Azərbaycanda tətbiq olunmalıdır. Hamıya, bütün vətəndaşlara standart, eyni tipdə yanaşma olmalıdır. Bu dünyada, həyatda sosial bərabərlik yarada bilmiriksə, insanlar öləndən sonra onun dəfn mərasimində, qəbir daşında bu ayrı-seçkiliyi etməmək lazımdır. Normal insani cəmiyyətin tələbi budur, hazırkı vəziyyət deyil.

Elçin Bayramlı

Ekoloji tarazlıq: dünyanın tərəzisi əyilib

Ekooloji tarazlığın pozulması barədə son illər olduqca çox müzakirələr aparılır. Bildiyimiz kimi, ekoloji ekosistemləri öyrənən elmdir, "ekoloji tarazlıq" terminini isə ekosistemdə ayrı-ayrılıqda bütün canlıların sayında sabit tarazlıq kimi izah etmək olar. Qısacası, "ekoloji tarazlıq" dayanıqlı mühit yaratmaq üçün canlıların digər növdən olan canlılarla birgə mövcud olduğu ekosistem deməkdir.

Ekoloji tarazlığın pozulmaması üçün planetdəki hər bir canlı növünün mövcudluğu vacibdir və onların vəhdəti ekosistemi tarazlıqda saxlamağa kömək edir. Çünki hər bir canlı ekosistemin düzgün işləməsinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Məsələn, yırtıcılar siçan populyasiyasını nəzarət altında saxlamağa, həşəratlar bitkilərin çoxalmasına, qurdlar isə yarpaq qalıqlarının torpaqda parçalanmasına kömək edir.

1920-ci illərdə ABŞ hökuməti Yellowstone Milli Parkında boz canavarın məhv edilməsinə icazə verdi. Boz canavarların azalması maral populyasiyalarının sürətlə artmasına səbəb oldu. İlk yırtıcılar olmadan marallar digər heyvanların inkişafı üçün lazım olan qovaq və söyüd ağaclarını həddən artıq otlayırdılar. Müxtəlif növ canlılar maralların həddindən artıq çoxalmasından əziyyət çəkdiyi üçün bu vəziyyət bütün heyvanlarda zəncirvari pozulmaya səbəb oldu. Boz canavar populyasiyası azaldıqda, yerli ekosistem dağıldı və qeyri-sabit oldu. 1995-ci ildə

ekoloqlar boz canavarın ekosistemdən çıxarılmasının zərərli təsirlərini anladılar və bu canlıların reintroduksiyasına başladılar.

Deməli, hər hansı bir canlı növünün yox olması bütün ekosistemdə hiss olunan zəncirvari reaksiyaya səbəb ola bilər. Ekosistem balanslaşdırılmış olsa belə, sistem xarici amillərə görə tarazlığını itirə bilər. Qasırga meşəni məhv edə bilər, yırtıcı canlılar həddindən artıq ovlaya bilər və ya quraqlıq qida mənbələrini azalda bilər. Bu ekoloji dəyişikliklərə "ekoloji deqradasiya" deyilir.

Ekosistemdə təbii tarazlığın qorunması həyati əhəmiyyət kəsb edir, lakin bu tarazlıq yeni canlı növlərinin meydana çıxması, bəzi

növ canlıların kütləvi və gözənilməz ölümü, təbii fəlakətlər səbəbi ilə pozula bilər. Məsələn, Vyetnam müharibəsi zamanı meşələrin bombalanması bir çox canlıların yaşayış yerlərinin itirilməsinə və o canlıların kökünün kəsilməsinə səbəb oldu. Eləcə də son illərdə dünyada baş verən yanğınlar meşə sahələrinin azalmasına və o meşələrdə yaşayan canlıların məhv olmasına gətirib çıxardı.

Bu gün sənayenin inkişafı adı ilə ağacların və bitki örtüyünün məhv edilməsi, şəhərləşmənin artması, torpaqlardan istifadə üsulumuzun dəyişdirilməsi və asfaltlanmış ərazilərin genişləndirilməsi ekosistemə böyük ziyan vurur. Bütün bunlar təkə torpağın eko-

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

logiyasına deyil, həm də su balansına təsir göstərir. Artan urbanizasiya ilə əlaqədar olaraq, şəhərin əhalisini və sənayesini qidalandırmaq üçün daha çox suya ehtiyac duyulur, bu da daha dərin quyuların qazılmasına və ya suyun daha uzaq yerlərdən daşınmasına səbəb olur.

Şəhər əhalisinin əhatə dairəsinin artırılması, daş-beton ərazinin genişləndirilməsi bitki örtüyünün azalmasına səbəb olur, beləliklə, bitkilərdən ekologiyaya qayıdan su buxarının miqdarı azalır. Bundan əlavə, yeraltı suların çirklənməsi şəhər yollarında buzları əritmək üçün istifadə edilən duzun, məişətdə istifadə edilən kimyəvi məhsulların drenaj sistemində axması ilə baş verir.

Bir sözlə, insan faktorunun ekosistemə necə təsir etdiyini anlamaq üçün dünyanın istənilən nöqtəsinə baxmaq kifayətdir. Son 1000 ildə insanların torpağa, suya və havaya mənfi təsiri meşələrin qırılması, su hövzələrinin çirkləndirilməsi, təbiətə atılan tullantıların artması sürətlə artır. Bu cür problemlər 1920-ci ildən bəri misli görünməmiş əhali artımı və urbanizasiya ilə kulminasiya nöqtəsinə çatdı, insanlar bütün ekosistemlərə ziyan vurdu. İnsan cəmiyyətinin urbanizasiya tempi arzuolunmaz nəticələrə gətirib çıxarır. Kəndlər boşalır, şəhərlər normasından artıq yüklənir.

Təbiətin mükəmməl tarazlığına

olan bir cəmiyyətdə yaşayırıq, var olmaq üçün torpağa, suya, meşələrə, çaylara, dağlara borcluuyq, lakin onları qoruya bilmirik. Dünyanı ekoloji cəhətdən daha balanslı bir yerə çevirməyə çalışmaq hamımızın borcudur. Bunun üçün əməl etməli olduğumuz qaydalar, diqqət etməli olduğumuz amillər var.

Məsələn, kanalizasiya suları və kənd təsərrüfatı suları göllərdə və çaylarda yosunların çiçəklənməsinə və lazım olduğundan artıq böyüməsinə səbəb olur. Yosunların böyüməsi günəş işığının qarşısını alır, suda oksigeni tükəndirir və su canlılarını öldürür. Həddindən artıq balıq ovu, balıqların kürü tökdüyü aylarda ov etmək də biomüxtəlifliyin itməsinə səbəb olur.

1927-1987-ci illər arasında Yer kürəsinin əhalisi 5 milyarda qədər artdı. 1999-cu ildə ümumi əhalinin sayı 6 milyarda çatdı, 2024-cü ilin məlumatına görə Yer kürəsində 8,2 milyard insan yaşayır və 2050-ci ildə Yer kürəsində təxminən 9 milyard insanın yaşayacağı təxmin edilir. Ailənin planlaşdırılması yolu ilə doğum nisbətində nəzarət insanların qida və su kimi təbii ehtiyatlardan istifadə sürətini azaltmaqla ekosistemün yükünü azaldacaq.

Unutmayın, Yer in ekosistemləri kövrəkdir. Ekoloji tarazlığı qorumaqla o kövrəkliyi nizamda saxlamaq, nəslini kəsilməkdə olan canlıları mühavizə etmək şərtidir.

kifayət qədər diqqətlə baxsaq, onun ən qeyri-mümkün yerlərdə mövcud olduğunu görürük. Bir kəpənəyin mövcudluğu belə ekosistem üçün vacibdir. Mükəmməl bir sistemlə fəaliyyət göstərən təbiəti və ekosistemi pozmaq üçün müxtəlifliyə ehtiyacımız var.

İqlim dəyişikliyi də ekoloji tarazlığın saxlanmasına və sabitliyinə zərərli təsir göstərir. Dünyada müxtəlif ekosistemlərin sabitliyinin pozulması səbəbindən təkə mövcud ekosistemlərin sağlamlığı deyil, həm də müxtəliflik zərər çəkir. Acınacaqlı vəziyyətdir ki, insanlar ekoloji tarazlığın həyatımızdakı əhəmiyyətini bilmir. Biz tamamilə təbii sərvətlərdən asılı

Təkrar emal prosesini inkişaf etdirməklə, daha az su və elektrik enerjisindən istifadə etməklə, vəhşi təbiəti qorumaqla daha uzunömürlü bir planetimiz ola bilər. Ekoloji tarazlıq planetə heç bir müdaxilə olmayanda, ona zərər verməyəndə yaranır. Bu o deməkdir ki, hər bir orqanizm yaşamaq və çoxalmaq üçün kifayət qədər resurslara malik olmalıdır. İnsan bu resursları onların əlindən aldıqda özü oturduğu budağı kəsmiş olur. Ekosistemdə var olan canlı növlərindən birinin nəslinin kəsilməsi dolayısı ilə insanlara təsir göstərir.

Lalə Mehralı

SON SƏHİFƏ

SƏS

14 sentyabr
2024-cü il

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseyinov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN
6 aylıq 79.20 AZN
1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarınızı
dərc etməyə hazırıq!

Yasamalda obyektədən 11 noutbuk oğurlanıb

Sentyabrın 11-də Yasamal rayonu ərazisində yerləşən bir obyektədən 11 ədəd noutbukun oğurlanması barədə polisə məlumat daxil olub.

SİA DİN-ə istinadən xəbər verir ki, Yasamal RPİ 28-ci Polis Şöbəsi əmək-

daşlarının keçirdikləri tədbirlərlə oğurluq əməlini törətməkdə şübhəli bilinən 22 yaşlı R.İbişov müəyyən olunaraq saxlanılıb. Araşdırma aparılır.

Saatlıda DƏHŞƏT - ata 2 yaşlı oğlunun ölümünə səbəb oldu!

Saatlıda bədbəxt hadisə baş verib. Avtomobil iki yaşlı uşağı vurub. Saatlı rayon sakini Elşən Əskərov "VAZ 21 06" markalı avtomobili arxaya idarə edərkən 2022-ci il təvəllüdü oğlu Sənən Əskərovun üzərindən keçib. Azyaşlı aldığı xəsarətdən hadisə yerində ölüb. Faktla bağlı cinayət işi başlanılıb.

BAŞSAĞLIĞI

Gülnarə Həsənova xalası Qafarova Rəhilənin vəfatından kədərliyini bildirir və mərhumənin ailəsinə başsağlığı verir. Allah rəhmət eləsin.

Ronaldodan yeni rekord - sosial şəbəkədə 1 milyard izləyicisi var!

Portuqaliyalı futbolçu Kriştianu Ronaldu sosial şəbəkələrdə ümumilikdə bir milyard izləyici sayını keçib. Bu barədə ulduz futbolçu özünün "X" sosial şəbəkəsindəki səhifəsində yazıb. Futbolçu "Instagram" və "Facebook", "X" sosial şəbəkəsi, "YouTube", "Kuaishou" və "Weibo" istifadəçisidir.

"Biz tarix yazdıq - 1 milyard izləyici! Bu, sadəcə bir rəqəmdən daha çoxdur, bu, bizim ümumi təəşşüqümüzün, əzminin və oyuna və təkcə oyuna deyil, sevgimizin sübutudur", - o qeyd edib.

Bu gün yüksək dağlıq ərazilərə qar yağacaq

Bakıda və Abşeron yarımadasında hava şəraitinin dəyişkən buludlu olacağı, arbir tutulacağı, əsasən yağmursuz keçəcəyi gözlənilir. Bu barədə SİA-ya Milli Hidrometeorologiya Xidmətindən məlumat verilib. Qeyd edilib ki, gecə və səhər bəzi yerlərdə yağış yağacağı, şimşək çaxacağı ehtimalı var. Şimal-şərq küləyi əsəcək.

Havanın temperaturu gecə 20-23° isti, gündüz 26-30° isti olacaq. Atmosfer təzyiqi 759 civə sütunu təşkil edəcək. Nisbi rütubət

gecə 70-75 %, gündüz 40-45 % olacaq. Azərbaycanın əksər rayonlarında hava şəraitinin əsasən yağmursuz keçəcəyi, lakin bəzi dağlıq və dağətəyi rayonlarda fasilələrlə yağış yağacağı, şimşək çaxacağı gözlənilir. Ayrı-ayrı yerlərdə qısamüddətli leysan xarakterli olacağı, dolu düşəcəyi, səhər yüksək dağlıq ərazilərdə qara keçəcəyi ehtimalı var. Gecə və səhər bəzi yerlərdə zəif duman olacaq. Mülayim şərq küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 17-21° isti, gündüz 26-31° isti, dağlarda gecə 5-10° isti, gündüz 12-15° isti olacaq.

PROQNOZ

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

"ƏLİNCƏ" AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ
CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.

QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 2700